

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Helena Maruško

Mentor: doc. dr. Marjan Smrke

SPOMIN IN SPRAVA

Soočenje Rimskokatoliške cerkve s svojo (grešno) preteklostjo

diplomsko delo

Ljubljana, 2004

KAZALO VSEBINE

UVOD	1
I. DEL: SPOMIN	3
1. HEREZIJE	4
1.1. KDOR NI Z NAMI, JE PROTI NAM	4
2. INKVIZICIJA	5
2.1. CILJ OPRAVIČUJE SREDSTVA	6
2.2. ŠPANSKA INKVIZICIJA	7
2.3. RIMSKA INKVIZICIJA	8
2.4. LOV NA ČAROVNICE	9
2.5. STRANSKI UČINKI INKVIZICIJE	10
3. KRIŽARSKE VOJNE	11
3.1. DEUS LO VOLT!	11
3.2. V BOJ ZA OSVOBODITEV SVETE DEŽELE	11
3.3. REDOVI OBOROŽENIH MENIHOV	12
3.4. PORAZNE POSLEDICE	13
4. SREDNJEVEŠKA CERKVENA DEKADENTNOST	13
4.1. VSE IMA SVOJO CENO – TUDI GREHI	14
4.2. MANIPULACIJA Z LJUDSKO NEVEDNOSTJO	15
4.3. CERKEV NE MARA SPREMEMB	16
5. EVANGELIZACIJA NOVEGA SVETA	16
5.1. SVETO POSLANSTVO IN GREŠNI PRIJEMI	16
5.2. ČRNA CELINA, ZAKLADNICA SUŽNJEV	18
5.3. KORISTI NIČ, A VELIKO ŠKODE	19
6. KRŠČANSKI ANTISEMITIZEM	20
6.1. GREŠNI KOZEL KRŠČANSTVA	20
6.2. ZAPISANI PREGANJANJU	20
6.3. POČASNE SPREMEMBE	22
7. CERKEV IN TOTALITARISTIČNI REŽIMI 20. STOLETJA	23
7.1. ODNOS DO TOTALITARISTIČNIH REŽIMOV TER POLITIKA KONKORDATOV	23
7.2. ITALIJA	23
7.3. ŠPANIJA	24
7.4. HRVAŠKA	25
7.5. NEMCIJA	25
7.6. NE VIDIM, NE SLIŠIM, NE GOVORIM	26
7.7. KRIVDE IN OČITKI	27
II. DEL: SPRAVA	29
8. OPRAVIČILO	30
8.1. PREDHODNA OPRAVIČILA	30
8.2. SPRAVA NA SLOVENSKEM	31
8.3. PREDHODNA OPRAVIČILA JANEZA PAVLA II.	32
9. ZAKRAMENT SPRAVE	33
9.1. OSVOBODITI SE BREMENA GREHOV IN DOSEČI SPRAVO	33

10. JUBILEJ	34
10.1. POMEN JUBILEJNEGA LETA.....	34
10.2. JUBILEJ 2000.....	35
11. SPOMIN IN SPRAVA: CERKEV IN NAPAKE PRETEKLOSTI.....	37
11.1. IZID IN PREDSTAVITEV DOKUMENTA	37
11.2. ZGRADBA DOKUMENTA	38
11.3. OČIŠČENJE SPOMINA	38
11.4. OPRAVIČITI SE ... KOMU?	39
11.5. "VEČNA SVETOST CERKVE"	40
11.6. SVETOPISEMSKI PRISTOP DO PRIZNAVANJA KRIVDE	41
11.6.1. <i>Stara zaveza</i>	42
11.6.2. <i>Nova zaveza</i>	42
11.7. ZGODOVINSKA IN TEOLOŠKA PRESOJA PRETEKLOSTI	43
11.8. PRIZNANJE NAPAK	44
11.8.1. <i>Ločitev kristjanov</i>	44
11.8.2. <i>Uporaba nasilja v službi resnice</i>	44
11.8.3. <i>Kristjani in Judje</i>	45
11.8.4. <i>Zlo sedanjosti</i>	45
11.9. PAPEŽEVO OPRAVIČILO NAJ BO ZGLED OSTALIM	46
12. CEREMONIJA V BAZILIKI SV. PETRA	47
13. ODZIVI NA PAPEŽEVO OPRAVIČILO	48
13.1. ODZIVI NA SLOVENSKEM	50
14. ZAKLJUČNE UGOTOVITVE	51
14.1. KRITIKA DOKUMENTA	51
14.2. SKLEP	55
15. VIRI.....	57
15.1. LITERATURA	57
15.2. ČLANKI	58
15.3. SPLETNE STRANI	59
15.4. DRUGI VIRI.....	59

UVOD

Rimskokatoliška cerkev (v nadaljevanju RKC) je v svoji dvatisočletni zgodovini storila nemalo napak. Predstavljala je aparat, ki je vero manipulativno uporabljal za uresničitev lastnih interesov. Njeni najvišji predstavniki, zaslepljeni od pohlepa po moči, oblasti, bogastvu in ugledu, so svojo vsemogočno avtoriteto vzdrževali z uporabo najokrutnejših sredstev, povzročili mučno smrt nešteti nedolžnih ljudi, izdajali sumljive dekrete ter podpirali različne vojne. Zgodovinski viri pričajo, da je Cerkev mnogokrat sodelovala pri dejanjih, ki so hudo kršila človekove pravice.

Papež *Janez Pavel II.* je v času svojega pontifikata večkrat nakazal, da se zaveda moralno spornih aspektov cerkvene preteklosti ter ob različnih priložnostih izrazil svoje obžalovanje za nesrečne dogodke. Leta 2000, ob velikem jubileju, pa je sklenil, da RKC pripravi na izzive prihodnosti tudi tako, da jo s spokorniškim priznanjem njenih preteklih napak "očisti" in utrdi. Ob tej priložnosti je izšel tudi dokument *Spomin in sprava: Cerkev in napake preteklosti*, ki je predstavljal teološko utemeljitev papeževega dejanja.

V svoji diplomski nalogi sem se želela natančneje seznaniti s preteklimi napakami Cerkve, predstaviti papeževo opravičilo ter analizirati dokument *Spomin in sprava: Cerkev in napake preteklosti*. Uporabljena metodologija je bila predvsem analiza dokumenta in zgodovinskih virov.

Naloga je sestavljena iz dveh delov. V prvem delu (*Spomin*) predstavljam pogled na različne vidike cerkvene preteklosti, kakršnega podajajo kritični zgodovinarji. Predstavljeni so nekateri ključni dogodki, kjer je prišlo do hudega kršenja človekovih pravic, pri katerih je sodelovala Cerkev in katere posredno omenja tudi dokument *Spomin in sprava: Cerkev in napake preteklosti*. Zaradi prostorske omejenosti dogodkov ne obravnavam poglobljeno, temveč poskušam osvetliti le določene vidike, kjer je očitna vpletenost najvišjih cerkvenih predstavnikov, ter nakazati posledice njihovih dejanj. Pričenjam z opisom pojava herezije in cerkvenega odziva nanje, nato nadaljujem z razčlenitvijo delovanja inkvizicije ter opišem pojav križarskih vojn. Sledi predstavitev izprijenosti RKC v srednjem veku, oris krščanske evangelizacije Novega sveta, nato predstavitev odnosa Cerkve do Judov, za konec pa prikaz odnosa Cerkve do totalitarističnih režimov 20. stoletja. Namen prvega dela je podati okvirno sliko preteklih moralno spornih dejanj, za katere se je želel papež opravičiti, kar omogoča tudi lažjo presojo ustreznosti njegovega opravičila.

V drugem delu (*Sprava*) se posvetim papeževemu opravičilu. Na začetku predstavim pretekla opravičila za napake Cerkev s strani predhodnih papežev, na kratko omenim tudi opravičila, ki so jih izrekli slovenski cerkveni dostojanstveniki in predhodna opravičila papeža *Janeza Pavla II.* Sledi obrazložitev zakramenta sprave ter pomena jubilejnega leta in analiza dokumenta *Spomin in sprava: Cerkev in napake preteklosti.* Dokument razčlenim in se poglabim v točke, ki so se mi zdele še posebno relevantne. Nato predstavim spokorniško ceremonijo in odzive nanjo ter zaključim s kritiko dokumenta in sklepnimi mislimi.

Delo temelji na stališču, da papeževu opravičilo ni bilo zadovoljivo in dovolj izčrpno, posebno pozornost pa namenim dokumentu, ki ga kritično ovrednotim ter izhajam iz naslednjih hipotez:

1. *V dokumentu Spomin in sprava: Cerkev in napake preteklosti RKC ne sprejema polne odgovornosti za dejanja, ki jih sicer opredeljuje kot "grešna".*
2. *Opravičilo je sestavljeno zelo splošno, površno in ohlapno, kar onemogoča jasno identifikacijo zločinov, na katere se nanaša.*
3. *V dokumentu se krivdo za storjene napake poskuša relativizirati s problematiziranjem meril za ocenjevanje preteklosti.*
4. *Dokument ne omenja nobenega sedanjega ravnanja, ki je grešno ali zmotno in za katero bi se bilo smiselno opravičiti, temveč se sklicuje le na napake iz daljne preteklosti.*
5. *V dokumentu ni nobenega načrta oziroma sklepa, ki bi nakazal, kako se bo Cerkev borila zoper krivice v prihodnosti.*

Cilj mojega diplomskega dela je torej predstaviti pretekle nepravilnosti in krivice storjene zoper človeštvo s strani RKC, podati kritično obravnavo dokumenta *Spomin sprava: Cerkev in napake preteklosti,* pri čemer poskušam s tehtnimi argumenti ustrezno utemeljiti svoje hipoteze ter oceniti pomen papeževga opravičila.

I. del: SPOMIN

"Na svetu ni organizacije, ki bi bila v antiki, vključno s srednjim in novim vekom ter posebno v 20. stoletju tako obremenjena z zločini, kot krščanska cerkev, prav posebno Rimskokatoliška cerkev."

Karlheinz Deschner

1. HEREZIJE

Zgodovina krščanskih dogem je hkrati tudi zgodovina boja proti drugače mislečim, zgodovina nestrpnosti, ko so ljudi s prav nič svetimi prijemi poskušali prisiliti k svetosti. Že na samem začetku, v prvih stoletjih, je bilo veliko različnih krščanskih cerkva,¹ kar je kmalu privedlo do boja za določitev pravovernosti oziroma *ortodoksije*. Takrat je skupina kristjanov skušala uveljaviti svoje religijske poglede na krščanstvo in vse ostale ločine označila za napačne, nepravne. Imenovala jih je *herezije*.

“Posameznik ali manjša skupina, ki je razvijala lastne poglede, poglede, ki niso bili v skladu z doktrino lokalne hierarhije oziroma škofa, je bila izključena, označena kot nekrščanska, heretična, krivoverska.” (v Smrke, 2000: 199).

Pomen, ki ga danes pripisujemo besedi herezija, torej napačno mnenje, je tipičen izum krščanstva. Izhaja iz grške besede *hairesis*, ki je prvotno označevala izbiro oziroma filozofsko šolo (Fo et al., 2000: 44). Prvotno je izraz pomenil sprejem nekega stališča ali mišljenja, izbiro, ločeno mnenje, razpravo (Smrke, 2000: 198). Krščanstvo pa je s herezijo označilo krivoverstvo oziroma vse nauke, ki se ločijo od uradne dogme krščanske verske skupnosti. Ob nastanku takega pojmovanja pa se je tudi kaj hitro razvila težnja, da se tovrstne herezije uničijo, izbrišejo oziroma podredijo edini pravi veri.

1.1. Kdor ni z nami, je proti nam

Lov na heretike se je uveljavil že zelo zgodaj, zaostрил pa se je predvsem v 4. stoletju, ko je na oblast prišel cesar *Konstantin* (288 - 337), ki je leta 313 izdal *milanski odlok*, s katerim je kristjanom zagotovil svobodo veroizpovedi, in na ta način bistveno izboljšal njihov položaj v družbi (Deschner, 1996: 13). Škofe je spremenil v vladne funkcionarje, ki so prenehali biti le glasniki krščanskih skupnosti, temveč so postali bogati administratorji, ki so stvari urejali Cerkvi, predvsem pa sebi, v prid (Fo et al, 2000: 46). Leta 325 je sklical prvi cerkveni koncil v Niceji, kjer so določili t. i. *nicejsko veroizpoved*,² ki predstavlja temeljni razpoznavni element pravovernega krščanstva in ki je še danes v rabi. Kdor ni sprejel nicejske veroizpovedi, je bil izobčen in preganjan (Fo et al., 2000: 48).

¹Marcionisti, montanisti, donatisti, pelagijanci, arijanci, nestorijanci itd.

²Verujem v enega boga, vsemogočnega očeta, stvarnika vsega vidnega in nevidnega. In v enega gospoda Jezusa Kristusa, sina božjega, ki je bil rojen iz očeta kot Sin njegov edini, to je iz bitja Očeta, Bog iz Boga, luč iz luči, resnični bog iz resničnega boga, rojen neustvarjen, enobiten z očetom, po katerem je vse ustvarjeno, kar je na nebu in na zemlji, ki je zaradi nas, ljudi, in zaradi našega zveličanja prišel dol in postal meso in človek, trpel in tretji dan vstal, šel v nebesa in bo kmalu prišel soditi žive in mrtve. In v svetega duha.” (v Smrke, 2000: 206).

”S Konstantinom in Nicejo se torej odprejo nove možnosti za opredeljevanje ortodoksije in na drugi strani za izključevanja in preganjanja tistih, ki jih ortodoksija razglasi za heretike” (v Smrke, 2000: 206).

Krutost cesarjev je bila vsem poznana, krutost cerkvenih škofov pa se je izkazala šele kasneje. Prvi, ki jo je imel "čas" izkusiti, je bil heretik *Priscilian* leta 385. Po izobčenju različnih koncilov ga je cesar na pobudo trevirskih škofov obsodil na smrt. To je bil začetek prvih uradnih smrtnih obsodb zaradi verskih razlogov (Fo et al., 2000: 59). Za alternativne krščanske struje se razmere še poslabšajo, ko postane cesar Vzhodno-rimskega cesarstva *Justinjan* (527 - 565), ki je hkrati vladar Cerkve in ki v svojem zakoniku³ razglasi vse nekatoliške oblike religij za izraz "duševne zmedenosti" (Smrke, 2000: 207). Prepove opravljanje obredov, izpoved vere in združevanje vsem, ki ne sprejmejo nicejske veroizpovedi (ibid).

Mnoge krščanske smeri, ki so bile označene kot heretične, so se ponašale le s to krivdo, da so v krščanstvo vključevale elemente predhodnih religij, tradicij in kultur (Fo et al., 2000: 52), v ospredju sporov pa je bila predvsem opredelitev pomena in narave Jezusa kot mesije (kristusa) in odrešenika (soterja)⁴ (Smrke, 2000: 209). Večina tedanjih gibanj je nato postopoma zamrla (marcionisti, montanisti, donatisti, pelagijci, arijanci), nekatere pa so se ohranile do današnjih dni (predvsem t. i. predkalcedonske cerkve⁵ (kopti, jakobiti, armenska cerkev, etiopska cerkev, nubijska cerkev) in nestorijanci⁶) (Smrke, 2000: 209 - 210).

2. INKVIZICIJA

Ob vseh grozodejstvih RKC izstopa delovanje inkvizicije kot najbolj kruto, nesmiselno, nepojmljivo. Katoliška cerkev je neusmiljeno iztrebljala vsa drugačna verovanja in se pri tem posluževala skrajno sadističnih prijemov.

Po letu 1000 so se različne verske ločine pričele krepiti in pridobivati vedno več zagovornikov, zato se je v katoliških krogih pojavila težnja ustanoviti telo, ki bi sistematično obravnavalo nezaželeni pojav. Papež *Lucij III.* (1181 - 1185) je leta 1184 izdal bulo proti heretikom, ki je predpisovala, naj tiste, ki nočejo sprejeti krščanske veroizpovedi, kaznujejo posvetne oblasti, kot kazen (med drugim) pa jim je predpisal odvzem premoženja (Alkalaj,

³*Corpus Juris Civilis.*

⁴Gre za problem kristološke in soteriološke definicije.

⁵Predkalcedonske cerkve ne sprejemajo kristološke definicije, sprejete na 4. koncilu v Kalcedonu, leta 451. Verjamejo, da je Jezus ene same narave – božje.

⁶Od predkalcedonskih cerkva se ločijo po tem, da verjamejo, da se je Jezus rodil le kot človek, božjo naravo pa je pridobil s smrtjo.

2001). Lucijeve heretiki so bili predvsem katarji,⁷ valdenci⁸ in arnoldisti,⁹ v zgodovinskih virih pa lahko prebiramo, da so jih že takrat zažigali na grmadah.

2.1. Cilj opravičuje sredstva

Inkvizicijo, kot uradno institucijo RKC za boj proti krivovercem, nadrejeno posvetnim oblastem in odgovorno samo papežu, je ustanovil papež *Gregor IX.* (1227 - 1241) leta 1231. Zanj je zadolžil predvsem *dominikance* in *frančiškane* (Erba et al., 2001: 254), leta 1233 pa vzpostavil sodni sistem,¹⁰ namenjen predvsem iskanju in kaznovanju katarjev.

Postopoma je inkvizicija razvila svojo formalno strukturo in se prelevila v pravi avtonomen organizem, policijsko telo z nalogo poizvedovanja in represije (Fo et al., 2000: 156 - 157), predstavljala je sistem za uničenje vseh deviacij od uradne krščanske vere. Dokončno podobo sodne institucije pa je inkvizicija pridobila z *Inocencem IV.* (1243 - 1254), ki je uvedel možnost uporabe mučenja kot sredstva za dosego priznanja¹¹ (Erba et al., 2001: 254).

Ideja, na kateri je temeljila institucija inkvizicije, je, da je Cerkev varuh Kristusove doktrine ter da je dolžna ščititi njeno čistost pred tistimi, ki z drugačnimi mnenji ogrožajo enotnost vere. Torej, kdor se je dotaknil enotnosti doktrine, je bil obravnavan kot heretik in je moral biti čim prej odstranjen iz množice, da ne bi okužil še ostalih. In če je heretik predstavljal nevaren virus, se je Cerkev morala primerno "razkužiti", z ognjem. Grmada je zato predstavljala najboljše zdravilo za ohranjanje verske čistosti ter hkrati simbolizirala eksemplarno kazen za neposlušne krivoverce (Campolieti, 1993: 173).

Deschner navaja, da je moral vsak katolik svečano priseči, da bo preganjal heretike in zaobljubo ponoviti vsaki dve leti. Spodbujalo se je k preganjanju in javno promoviralo nasilje.

⁷Ime izhaja iz grškega *katharoi*, čisti. Znani so tudi kot *albižani* (po francoskem mestu Albi) in na Balkanu kot *bogomili*. Katarji niso sprejemali dogem katoliške cerkve in niso priznavali papeške oblasti.

⁸Valdenci so bili v začetku povsem ortodoksni katoliki, z rimsko cerkvijo so se razšli, ko jim je lyonski nadškof prepovedal pridiganje. Sčasoma so pričeli zavračati dogmatske postavke srednjeveške cerkve, kot je privilegirani status duhovščine, prodaja odpustkov, vice, molitve svetnikom ter transsubstanciacija.

⁹Arnoldovo učenje lahko označimo kot "mater vseh herezij", saj predstavlja temeljne zamisli, ki so najbolj zanesljivo razburile papeško oblast in neizogibno povzročile neusmiljeno preganjanje. Arnold iz Brescie je namreč v začetku 12. stoletja zagovarjal nič manj kot popolno ločitev Cerkve od države.

¹⁰V svoji buli *Excommunicamus* je dokončno razvil inkvizicijsko legislaturo ter določil sežig na grmadi kot edino primerno kazen za tiste, ki se izkažejo za heretike. Poleg tega je dodal tudi prepoved verskega pokopa, prepoved pritožbe, prepoved pravne asistence, družbeno izločitev sorodnikov heretika ter dosmrtno ječo za tiste, ki skesani pristopijo v krščansko vero (Erba et al., 2001: 254).

¹¹Da bi jih prisilili v priznanje, so heretike mučili že prej, a je papež *Inocenc IV.* torturo tudi uradno zapovedal z bulo *Ad Extirpanda de Medio Populi Christiani Pravitatis Zizania*, objavljeno 15. maja 1252 (v Alkalaj, 2001).

Organizirali so se veličastni *autodafé*,¹² vernikom, ki so prinašali les za grmado, pa so bili dodeljeni dodatni odpustki. Pred tisočglavo množico so se izvajali masovni pokoli in medtem ko so ljudje počasi in boleče umirali, so verni katoliki peli: "Presvetli bog, mi te hvalimo." (Deschner, 1996: 23).

Sledeči interventi *Gregorja IX.* (1227 - 1241), *Urbana IV.* (1261 - 1264), *Bonifacija VIII.* (1294 - 1303) in *Klemena V.* (1305 - 1314) so pooblastili inkvizitorje, da so pri obravnavah zločinov razpolagali z vso svobodo in da so sojenja potekala hitro, brez vmešavanja odvetnikov (Fo et al., 2000: 158). Izsiljeno priznanje z mučenjem, javne obravnave in eksekucije so postale del vsakdanjika. Pred inkvizicijskim sodiščem je bil osumljeni obravnavan kot kriv, dokler ni dokazal svoje nedolžnosti, kar je bilo največkrat nemogoče.

Tudi pokojni niso bili varni pred inkvizicijo. Nekatere so razglasili za heretike *posthumno*.¹³ Takrat so izkopali njihovo truplo, izvedli sojenje, izrekli obsodbo in izvršili kazen (običajno sežig na grmadi).¹⁴ Dejanje pa ni imelo le simboličnega pomena; pomenilo je tudi zasego vsega imetja pokojnega oziroma razlastitev njegovih potomcev (Fo et al., 2000: 165 - 166).

2.2. Španska inkvizicija

Znana je predvsem španska inkvizicija,¹⁵ ki je bila organizirana leta 1482 s strani kralja Ferdinanda, njena značilnost pa je bila predvsem izrazito povezovanje s posvetno oblastjo, kar je ponazarjalo primer uporabe religije kot *instrumentum regni* (Fo et al., 2000: 167). Z inkvizicijo se je odstranjevalo vse elemente iz družbe, ki so ogrožali kraljevo moč in moč inkvizitorjev (Fo et al., 2000: 169). Kar se tiče mehanizmov in postopkov, je španska ureditev posnemala inkvizicijo v drugih deželah, v nasprotju z njimi pa ni bila podrejena papežu, temveč kraljevemu paru (Baigent, Leigh, 2004: 65).

¹²Lat. *Actus fidei* – dejanje vere oziroma sežig na grmadi.

¹³Posmrtno.

¹⁴Prvi tak primer se je zgodil leta 897, ko je papež *Štefan VI.* ukazal izkopati papeža *Formosa*, ki ga je nato obsodil ter ga kaznoval z amputacijo dveh prstov desne roke. Sledil je papež *Sergej III.*, ki je leta 905 ukazal ponovno odkopati papeža *Formosa*. Oblekli so ga v papeška oblačila, posedli na prestol in ga drugič obsodili ter mu odrezali tri prste ter glavo (Deschner, 1996: 24).

¹⁵Katoliški kraljevi par, *Izabela* in *Ferdinand*, sta zaprosila papeža *Siksta IV.*, naj uvede inkvizicijo v njihovo deželo. Papež je to z veseljem storil in z bulo, 1. novembra 1478, uradno izdal pooblastilo za nastanek španske inkvizicije (Campolieti, 1993: 174).

Deschner v svojem delu *Opus Diaboli* omenja, da je v Španiji veliki inkvizitor *Torquemada*¹⁶ poslal na grmado 10.220 ljudi, 97.371 pa v zapor (Deschner, 1996: 23), ter da je od leta 1478 do leta 1808 španska inkvizicija obsodila kar 341.021 oseb.¹⁷ V času inkvizicije je iz Španije pobegnilo najmanj 3 milijone muslimanov, Židov in drugih nekatolikov (Alkalaj, 2001).

Tudi drugod po Evropi so divjali srditi inkvizicijski pokoli. V Franciji so leta 1572 v eni sami noči¹⁸ masakrirali (ob vzkliku: "Živela maša! Ubijajte! Ubijajte!") 30.000 hugenotov.¹⁹ Papež *Pij V.* (1566 - 1572) je zahteval njihovo uničenje, izvršitev ukaza pa je dočakal papež *Gregor XIII.* (1572 - 1585), ki je od radosti nad velikim uspehom priredil javno slavlje. Po letu 1685 je 200.000 hugenotov zapustilo Francijo, tako kot vsi ostali nekonformistični verniki (Deschner, 1996: 27).

2.3. Rimska inkvizicija

Papež *Pavel III.* (1534 - 1549) je 21. junija 1542 z bulo *Licet ab initio* ponovno vzpostavil inkvizicijo (znana kot rimska inkvizicija) in kot prvega velikega inkvizitorja imenoval kardinala *Giovannija Caraffo*; ta je leta 1555 postal papež *Pavel IV.* (1555 - 1559), ki je še razširil pristojnosti inkvizicije. Znan je po tem, da je leta 1559 objavil *Indeks prepovedanih knjig*,²⁰ proslavil pa se je tudi s "prijaznimi" izjavami kot: "Celo če bi bil moj lastni oče heretik, bi sam zbiral drva za njegov sežig." (Alkalaj, 2001).

Rimska inkvizicija je učinkovito zatrla protestantizem v Italiji in Franciji ter mimogrede obsodila še kogarkoli si je drznil nasprotovati dogmam RKC. Vsega skupaj je rimska inkvizicija obsodila od 16.000 do 18.000 heretikov, njena najbolj znana žrtev pa je bil

¹⁶*Tomas de Torquemada* je veljal za najbolj razvpitega inkvizitorja. Na čelo španske inkvizicije je bil imenovan leta 1483, vodil pa jo je 18 let.

¹⁷Od tega jih je bilo 31.912 usmrčenih, večino z zažigom na grmadi; 17.659 jih je bilo zažganih "simbolično" (kar pomeni, da je šlo za izkopana trupla ali obtožence, ki so bodisi pravočasno pobegnili in bili obsojeni in absentio ali pa so med procesom umrli in bili posthumno obsojeni); 291.450 je bilo t. i. skesancev, ki so priznali herezijo in bili obsojeni "le" na zaplembo premoženja, zapor, bičanje in podobne "blage" kazni (Alkalaj, 2001).

¹⁸T.i. *Šentjernejska noč*, 24. avgusta 1572, ko so francoski vojaki vdrli v domove hugenotov in jih množično pobili.

¹⁹Po letu 1560 oznaka za francoske, večinoma kalvinistične pripadnike reformacije. V pretežno katoliški državi so si zahvaljujoč disciplini, strogi morali in idealom priborili zavidljiv ugled in vpliv znotraj družbe. Kljub temu so jih oblasti neusmiljeno preganjale. Sorbona je prepovedala njihove knjige, parlamentarni dekret pa je celo ukazal uničiti nekatere vasi, kjer so se združevali.

²⁰*Index librorum prohibitorum* je predstavljal katalog knjig, ki so bile katoliškim kristjanom praviloma za branje prepovedane. Indeks je bil ustanovljen z namenom, da vernike varuje pred versko in нравno življenje ogrožajočo literaturo. Med prepovedano literaturo so bila uvrščena dela Erazma Rotterdamskega, Lutra, Husa, Descartesa, Locka, Rousseauja, Spinoze idr. Zadnja izdaja indeksa je izšla leta 1948, ukinil ga je Drugi vatikanski koncil (Dolar, 1991: 933).

*Giordano Bruno*²¹ (1548 - 1600) ter sojenje *Galileu Galilei*²² (1564 - 1642), ki je bil obsojen na dosmrtni hišni zapor in izolacijo, saj se je pod pritiskom mučenja odrekel bogokletni tezi, da se Zemlja vrti okoli Sonca. Papež *Janez Pavel II.* je leta 1992 Galilea "rehabilitiral" (Alkalaj, 2001).

2.4. Lov na čarovnice

V 13. stoletju je papeška oblast spisku herezij, ki so jih bile posvetne oblasti dolžne preganjati z vsemi sredstvi, dodala čarovništvo. Najbolj primitivna vera v duhove, groteskna demonična psihoza, zatrta seksualnost in brezmejna želja po hitrem zaslužku so privedli milijone posameznikov, predvsem žensk, do grozljive smrti. Papeži *Gregor IX.* (1227 - 1241), *Aleksander VI* (1254 - 1261), *Julij II* (1503 - 1513), *Leon X* (1513 - 1521) in *Hadrijan VI.* (1522 - 1523) ter drugi so verjeli v obstoj čarovnic, žensk in moških, ki se, kot je dejal *Inocenc VII.* (1404 - 1406) v svoji buli o čarovnicah, "združujejo s provokantnimi nočnimi duhovi in povzročajo hudo škodo zemlji, ljudem in živalim" (Deschner, 1996: 28). Kakršenkoli dvom o obstoju čarovnic in njihovi moči, da s hudičevo pomočjo povzročajo naravne kataklizme, bolezen in smrt, je postal že sam po sebi herezija. Alkalaj ocenjuje, da so morale posvetne oblasti, pod grožnjo istih kazni, kot so bile namenjene "zaščitnikom" heretikov, dopustiti in celo sodelovati v sadistični morilski noriji, ki je v naslednjih stoletjih zakrivila grozljivo smrt najmanj dveh milijonov (predvsem) žensk – nekateri zgodovinarji celo ocenjujejo, da je bilo vseh žrtev 4 milijone (Alkalaj, 2001). Žrtve so bile izpostavljene mučenju²³ ter prisiljene priznati svojo čarovniško dejavnost ter izdati imena drugih. Na grmadi so gorele stare in mlade ženske, otroci, pohabljeni, nosečnice, pa tudi nune. Po njihovi smrti si je Cerkev prilastila vse njihovo imetje, kar je bil nemalokrat edini razlog za nešteta sojenja (Deschner, 1996: 30).

Sojenja za čarovništvo so potekala podobno kot za herezijo. Dovolj so bile le govorice, v Cerkvah pa je bila postavljena škatla, kamor so ljudje lahko oddali svoje anonimne prijave. Osumljenka je bila nato povabljen, da prizna čaščenje demona, če tega ni storila, je sledilo mučenje (Fo et al., 2000: 181). Dokaz, da je ženska čarovnica, so bila

²¹Italijanski filozof, sežgan kot heretik na *Campo dei Fiori* v Rimu; naravoslovna spoznanja tedanjega časa je povezoval s stoiškimi, epikurejskimi in novoplatonističnimi tezami v panteistično podobo sveta. Revolucionarna je predvsem njegova ideja o neskončnosti univerzuma. Vplival je na Spinozo, Goetheja in Schellinga.

²²Italijanski naravoslovec, znan po tem, da je odkril zakone prostega pada, nihala, meta. Zgradil je daljnogled in bil prvi (1609), ki je z njim preučeval nebo. Zagovarjal je Kopernikov nauk, zaradi česar je tudi prišel v spor z inkvizicijo.

²³Večkrat so žrtve priklenili na lesene križe, zaprli v podzemne zapore, zunanje zidove, izpostavljene so bile podganam, različnim vremenskim razmeram, mučili so jih z različnimi mučilnimi napravami itd.

posebna znamenja na telesu, v najbolj milih primerih je sodnikom zadostovalo le, da je osumljena jokala, saj je veljalo prepričanje, da čaravnice ne morejo jokati, v najhujših primerih pa so se posluževali preizkusa z vodo.²⁴ Če je žrtev priznala obtožbe med zverinskim mučenjem, je bila tudi očitno kriva in obsojena na smrt. Če je kljub nečloveškim mukam vztrajala v svoji nedolžnosti, je bil to za inkvizitorje nesporen znak, da ji pomaga hudič – kar je prav tako pomenilo smrtno obsodbo (Alkalaj, 2001). Kazni za čarovništvo so variirale od telesnih kazni do doživljenjskega pripora, največkrat pa je žrtev doletela grmada.²⁵ Večkrat so skupaj s čarovnico sežgali tudi vso dokumentacijo sojenja kot dejanje očiščenja, zato je danes tudi težko sklepati o natančnem številu žrtev (Fo et al., 2000: 183).

Vendar papežem "splošna" protiheretična zakonodaja ni bila dovolj. *Inocenc VIII.* (1484 - 1492) je 5. decembra 1484 izdal bulo *Summis desiderantes affectibus*, s katero je še posebej zapovedal iskanje, mučenje in ubijanje vseh, ki so bili osumljeni čarovništva.²⁶

2.5. Stranski učinki inkvizicije

RKC je inkvizicijo ustanovila zato, da bi iztrebila vse, ki bi si drznili izražati kakršenkoli dvom o njeni oblasti – in da bi oropala bogataše ter si prisvojila bogastvo, ki je predstavljalo temelj posvetne oblasti (Alkalaj, 2001). Obtožbi herezije ali čarovništva je sledila neizogibna zaplemba vsega družinskega premoženja, ki so si ga razdelile posvetne oblasti, pristojni škof, prijavitelji, inkvizitor, njegovi pomočniki in papeška blagajna. Čaravnice je v vsakem primeru čakala smrt, skesanim heretikom pa so občasno naložili "samo" hudo pokoro²⁷ ali jih izgnali. Grmade na trgih in javno izpostavljanje trupel kot opozorilo ljudstvu so bili na seznamu vsakdanjih opravil. Zgodovinarji ocenjujejo, da je bilo med leti 1300 in 1700 na ta način ubitih najmanj tristo tisoč oseb, nekateri govorijo tudi o milijonih mrtvih (Fo et al., 2000: 179).

²⁴Osumljenki so zavezali kamen okrog pasu in jo vrgli v vodo. Če je utonila, se je izkazala njena nedolžnost, če je pa plavala na vodi, je pomenilo, da jo ščiti demonski urok, zato je morala biti sežgana (Fo et al., 2000: 182).

²⁵Včasih, kot dejanje usmiljenja, so čarovnico najprej zadavili in šele nato sežgali.

²⁶*Inocenc VIII.* je s svojo bulo *In nihil obstat* (naj nihče ne ovira) pospremil prvo izdajo *Malleus Maleficarum* (1486), "kladiva za čaravnice", uradnega priročnika, ki je doživel vrsto izdaj in po katerem so v naslednjih stoletjih mučili in umorili več sto tisoč žrtev. V tem grozljivem dokumentu, ki sta ga spisala teologa *Heinrich Kramer* in *James Sprengler*, lahko preberemo sprevrženo "pravno" logiko, po kateri obtoženi ni dejansko imel nikakršne možnosti, da bi bil oproščen. "Zakoniti" postopek je eksplicitno zapovedoval mučenje (Alkalaj, 2001).

²⁷Kot npr. redno tedensko bičanje ali dolgoletno zaporno kazen.

3. KRIŽARSKE VOJNE

Skoraj tristo let trajajoče križarske vojne za krščanski svet predstavljajo nepojmljiv poraz. Celotne vojske so izginile brez sledu, tako kot je izginilo skoraj 50.000 otrok. Po Deschnerjevem mnenju pa je bil najbolj trajen rezultat križarskih vojn okrepitev islama (Deschner, 1996: 16).

3.1. Deus lo volt!

Za politično prevlado na Vzhodu sta v srednjem veku tekmovala cesar rimskega cesarstva in papež. Proti koncu 11. stoletja je imel papež v tej tekmi začasno prednost, zato je izkoristil vest, da je Jeruzalem padel v turške roke (1070), ter se odločil, da bo zbral ves krščanski svet za veliki bojni pohod proti Vzhodu, ki naj bi v božjem imenu v svetih krajih spet vzpostavil krščansko oblast (Tate, 1994: 31).

Na koncilu v *Cleremontu* leta 1095 je papež *Urban II.* (1088 - 1099) pozval krščanski svet, naj podpre na vzhodu živeče kristjane:

”Oborožite se z gorečnostjo božjo, dragi bratje, opašite si meče, nadenite si oklepe in bodite sinovi Mogočnega! Bolje je umreti v boju kakor gledati, kako trpijo svetniki in naše ljudstvo. /.../ Odrinite v boj in Bog bo z nami. Orožje, s katerim po krivem prelivate bratovsko kri, obrnite proti sovražnikom Kristusovega imena in njegove vere. Tatovi, roparji, požigalci in morilci ne smejo posedovati kraljestva božjega; z bogovšečno pokorščino si kupite milost božjo, da vam bo zaradi takih pobožnih dejanj in zaradi priprošenj vseh svetnikov hitro odpustil vaše grehe, s katerimi ste zbudili njegovo jezo. Mi pa bomo z usmiljenjem božjim in upirajoč se na sveta apostola Petra in Pavla vsem vernim kristjanom, ki bodo z orožjem v roki šli v boj zoper pogane in vzeli nase breme tega romanja, odpustili vse kazni, katere jim je naložila Cerkev zaradi njihovih grehov” (Dolinar, 1991: 294).

Papež je sodelujočim obljubljal oprostitev vseh grehov, bogat plen ter dobrine dežele, kjer se cedita med in mleko ter vzklikal: *”Deus lo volt!”*²⁸ (Deschner, 1996: 15). Papežev poziv je naletel na mlačen odziv s strani plemiških vrst, vendar zelo goreč s strani revnejših slojev (Fo et al., 2000: 83 - 84).

3.2. V boj za osvoboditev Svete dežele

Prva križarska vojna (1096 - 1099) je bila poimenovana tudi pohod "malih ljudi", saj se je udeležilo predvsem kmečko prebivalstvo, pretežno iz Francije, Nemčije in Italije, ki se je podalo na pot, misleč, da se bo na ta način osvobodilo fevdalne opresije in poiskalo novo zemljo, na kateri bi se lahko naselilo (Fo et al., 2000: 84 - 85). Neizmerno navdušenje je gnalo

²⁸Bog to želi!

ljudi, preprosto ljudstvo, ki se je odpravilo na pot s celo družino in vsem premičnim premoženjem. Šlo je za pravo preseljevanje narodov (Tate, 1994: 37).

Poleg kmečkega prebivalstva, plemičev in vitezov so se v križarskih vojnah bojevali tudi otroci. 50 tisoč mladih dečkov iz Francije in Nemčije se je združilo v prave vojske in korakalo do Svete dežele. Mnogi izmed njih so omagali že na poti, preživele pa so kasneje prodali kot sužnje (Fo et al., 2000: 101).

Glede na to, da so bili križarski bojevniki brez finančnih in materialnih sredstev, so za svoje preživetje ropali in pustošili po poti.²⁹ Poleg tega, da so se bojevali predvsem proti nevernim muslimanom, so priložnost izkoristili tudi za čiščenje nevernikov v sami Evropi, Judov. Dolinar omenja najbolj znan napad na Jude ob Renu. S klicem '*Krst ali smrt*' so šla morilska in besna plenilska romarska krdela – Francozov, Nemcev, Nizozemcev in Angležev – nad cvetoče judovske občine ob Renu (Dolinar, 1991: 814). Ob napadu na Jeruzalem so obtožili Jude, da so pomagali muslimanom, zato so jih množično poklali (Fo et al., 2000: 84 - 85).

Po triletnih bojih je ostanek križarske vojske leta 1099 prišel pred Jeruzalem ter ga še istega leta na izjemno krvav način zavzel. Fo zapiše, da so pomorili skoraj vse muslimansko in židovsko prebivalstvo. Ubitih je bilo več kot 60 tisoč ljudi. Prav ta pokol je spodbudil muslimansko bojevitost in spet oživil misel na "sveto vojno".

"Jeruzalemski masaker je močno prizadel cel svet. Nihče ne more dati podatka, koliko je bilo žrtev, vendar dejstvo je, da je bilo mesto povsem izpraznjeno svojih muslimanskih in židovskih prebivalcev. Tudi mnogi kristjani so bili zgroženi /.../ od takrat dalje se je v muslimanih zasejalo prepričanje, da morajo biti vzhodnjaki pregnani. Tak krvavi prikaz krščanskega fanatizma je zanetil fanatizem islama." (Runciman v Fo et al., 2000: 95).

Oblikovale so se križarske države, ki pa so kaj kmalu spet prešle v roke muslimanom. Križarski pohodi so si sledili nadaljnjih dvesto let, a brez večjih uspehov.

3.3. Redovi oboroženih menihov

Križarska dediščina so bili tudi *viteški redovi*, ustanovljeni med prvim in drugim križarskim pohodom. Redovi *templarjev*, *ivanovcev* in *nemških vitezov* so se od meniških redov ločili po tem, da so imeli ob običajni zaobljubi (revščina, čistost in poslušnost) še pristavek; zavezali so se za boj proti poganom. Zato so smeli nositi orožje, loviti in se bojevati.

²⁹Zgodovinski viri navajajo, da so med prvimi mesti napadli mesto *Zemun*, kjer so pobili 4000 prebivalcev, ki so bili vsi kristjani.

Ivanovci in templarji so bili večinoma Francozi, Nemci pa so se zbirali v nemškem viteškem redu. Vsi trije redovi so si nabirali bogastva in osvajali ozemlja zunaj Palestine in nanje prenašali svojo dejavnost, ko so drugo za drugo izgubljali križarske države. Najbolj znani med njimi so bili zagotovo templarji. Ustanovljeni so bili leta 1119 z nalogo, da varujejo romarske poti v Sveto deželo, odgovorni pa so bili le papežem. Alkalaj pravi, da so kot vojaški red oboroženih menihov sodelovali v križarskih vojnah in s prisvojenim plenom ustanovili prvi evropski bančni sistem po propadu rimskega imperija ter si s posojanjem denarja prislužili velikansko bogastvo, posestva ter politični vpliv. Prav njihova finančna inovativnost jih je končno tudi uničila (Alkalaj, 2001). V 13. stoletju so se umaknili v Francijo, kjer jih je francoski kralj obdolžil krivoverstva in se tako dokopal do njihovih bogastev.

3.4. Porazne posledice

Križarske vojne niso izpolnile ambicioznih pričakovanj cerkvenega vrha, temveč zgolj poslabšale razmere med Evropo in bizantinskim cesarstvom, prav tako se je poslabšalo razmerje med muslimani in kristjani zaradi dogodkov ob zavzetju Jeruzalema leta 1099, poleg tega pa so za seboj pustile od 4 do 7 milijonov pobitih muslimanov in od 3 do 3, 5 milijona ubitih Judov.

4. SREDNJEVEŠKA CERKVENA DEKADENTNOST

V srednjem veku je na rimskem dvoru razsajala nezaslišana izprijenost in častihlepnost, kar je povzročalo vedno večje nezadovoljstvo vernih laikov, pa tudi posvetnih vladarjev.

Deschner navaja, da je Cerkev svoj privilegiran položaj ohranjala s pomočjo posebnih pravic na področju trgovine, davkov, carine ... Papeži, škofje, opati so uživali v neizmernem razkošju, imeli ljubimke, razvratne bordele in dobičkonosne banke, za nameček pa so svoje žepe polnili še s prekupčevanjem relikvij,³⁰ prodajo visokih cerkvenih položajev, korupcijo, izsiljevanjem, določevanjem vedno novih davkov, goljufijo, trgovino z odpustki, itd. (Deschner, 1996: 132). Cerkev se je bogatila tudi na račun heretikov in čarovnic, saj je po njihovi smrti zasegla vse njihovo imetje. Denar je povzročil porast moči Cerkve v družbi in pričel predstavljati najpomembnejše sredstvo njenega vladanja (Deschner, 1996: 48).

³⁰Tako še danes na različnih mestih najdemo kar se da nenavadne ostanke verskih relikvij; Jezusove mlečne zobe (samo v Franciji jih je več kot 500), mleko device Marije, perje nadangela Gabrijela, Jezusovo odejo, kose Noetove barke, itd. (Deschner, 1996: 46).

Pogosti so bili tudi primeri simonije³¹ in nepotizma.³² Papeži so bili pretežno italijanski principi, ki so kandidirali za papeški položaj že kot otroci,³³ papeštvo pa izkoriščali za obračunavanje s svojimi zasebnimi političnimi nasprotniki ter uživali nešteto ugodnosti in privilegijev, ki jih je nudil papeški položaj (Smrke, 2000: 219 - 220). Vse to je ustvarilo velike razlike med verniki in duhovščino, kar je posledično sprožilo val nezadovoljstva in očitkov zoper cerkveno oblast.

4.1. Vse ima svojo ceno – tudi grehi

Še posebno pereč problem, ki je zbodel marsikaterega vernika, je bilo trgovanje z odpustki. Doktrina odpustkov je temeljila na prepričanju, da so Jezus, Marija in svetniki v času svojega bivanja na zemlji pridobili presežek zaslug, s katerimi upravlja Cerkev in jih prodaja vernikom v obliki odpustkov, ki imajo to nalogo, da skrajšajo čas, ki bi ga moral grešnik preživeti v vicah³⁴ (Fo et al., 2000: 211). Razcvet te dejavnosti se zgodi s papežem *Leonom X.* (1513 - 1521), ki zaznamuje višek korupcije v Cerkvi. Fo trdi, da omenjeni papež uveljavi nesramno politiko prodaje odpustkov ter vpelje pisma odpustkov, namenjena živim in pokojnim vernikom.³⁵ Leta 1517 je bila objavljena *Taxa Camarae*, nekakšen cenik odpustkov, kjer so bili navedeni najrazličnejši grehi in cena, ki jo je moral vernik plačati, da se opere krivde zaradi storjenega greha (Fo et al., 2000: 211). Navajam le nekatere primere grešnih dejanj, navedenih v omenjenem delu:

- Klerik, ki se bo zapletel v meseni greh bodisi z nunami bodisi sestričnimi ali nečakinjami, posvojenkami ali kakšno drugo žensko, bo dejanja oproščen ob plačilu 67 liber, 12 dinarjev.
- Če je storil greh zoper naravo z otroki ali živino in ne z žensko, naj plača 131 liber, 15 dinarjev.
- Odpustitev umora osebe, storjene s strani laika je določena na 15 liber, 4 dinarjev.
- Mož, ki je slabo ravnal z ženo, naj plača 3 libre, 4 dinarje; če je bila umorjena, mora plačati 17 liber, 15; dinarjev, če jo je umoril zato, ker se je želel poročiti z drugo žensko, naj plača 32 liber, 9 dinarjev. Tisti, ki so pomagali možu pri tem dejanju, bodo oproščeni ob plačilu 2 liber.
- Kdor je utopil svojega sina, plača 17 liber, 15 dinarjev (2 libre več za tistega, ki ubije neznanca); če sta ubila oče in mati po dogovoru, plačata 27 liber, 1 dinar za oprostitev.
- Za uboj brata, sestre, matere ali očeta se plača 17 liber in 5 dinarjev.
- Tisti, ki želi kupiti odpustek za umor, ki bi se šele utegnil zgoditi v prihodnje, plača 168 liber in 15 dinarjev.

³¹Kupčevanje s cerkvenimi položaji.

³²Dajanje prednosti glede na sorodstveno zvezo znotraj cerkvene hierarhije.

³³Papež *Leon X.* je postal kardinal že pri 13-ih (Smrke, 2000: 219).

³⁴Vice oziroma *purgatorij* je po katoliškemu nauku kraj, kjer se duše s kaznimi odkupijo grehov pred vstopom v nebesa.

³⁵Verniki so lahko kupili odpustke tudi za svoje pokojne sorodnike, z namenom osvoboditi njihovo dušo muk v vicah ter jim olajšati pot v nebesa.

Kot lahko vidimo, ni kriminalnega dejanja, ki ga ne bi bilo mogoče oprostiti, v kolikor se poravna določena vsota denarja. Nebo je demokratično in odprto za vse. Ni pomembno, ali smo posiljevali, ubijali, varali ali kradli. Dovolj je, da se plača.

4.2. Manipulacija z ljudsko nevednostjo

Poleg odpustkov je takrat mnogo prahu dvignila splošna prepoved prevajanja Svetega pisma v ljudske jezike. Cerkev se je namreč bala, da bi s prebiranjem svetih spisov ljudje opazili velika protislovja, ki so se pojavila med verskim izročilom in cerkveno implementacijo. Stoletja je veljalo, da je prevajati Biblijo kaznivo dejanje, ki lahko človeka stane celo življenje. Evangelij je lahko razlagal le duhovnik in nihče drug (Fo et al., 2000: 149).

Še pred Kristusovim rojstvom so se Judje, ki so imeli mnoge skupnosti razpršene po velikem ozemlju helenističnega vzhoda, spopadali s tem problemom. Biblija je bila napisana v hebrejščini in mnogi Judje druge ali tretje generacije so poznali bolje grški jezik in ne več materni hebrejski jezik, zato so jo sčasoma prevedli v grščino. V kasnejših stoletjih se je njen vpliv širil v rimski imperij, kjer je bil prevladujoč jezik latinščina. Kmalu je *Hieronim* (347 – 420) prevedel v latinščino Staro in Novo zavezo (Vulgata). Cerkev je latinsko verzijo priznala kot uradno in od takrat dalje prepovedala prevajanje v druge jezike. Zakaj? Zato, ker je želela za ljudsko nevednostjo skriti svoje nekorektno vedenje.

Leta 1229 je koncil iz Toulousa izdal uradno prepoved, da laiki ne smejo imeti Biblije, da bi jo brali v ljudskih jezikih. Razlaga Biblije je bila v celoti domena klerikov. Grozili so, da kdor bo poskusil sam interpretirati božjo besedo, bo spoznan za heretika in posledično sežgan na grmadi.³⁶

Komisija prelatov je glede tega leta 1533 papežu v pismu napisala: "Potrebno se je kar najbolj potruditi, da se zagotovi čim manj branja evangelija /.../ Zadostuje tisto malo branja, ki ga izvajamo pri maši, kaj več ne bi smelo biti dovoljeno komurkoli /.../." (Fo et al., 2000: 152 - 153).

Heretiki in drugi nasprotniki Cerkve so uporabljali svete spise, da so ljudstvu dokazovali, da se uradna Cerkev ne vede v skladu s prvotnimi evangelijskimi načeli ubošstva in skromnosti (Fo et al., 2000: 150 - 151). Najbolj znana prevajalca Biblije v narodne jezike

³⁶Uporaba nacionalnih jezikov v liturgiji je bila uradno priznana šele na Drugem vatikanskem koncilu (1962 - 1965).

sta bila Anglež *John Wiclif*³⁷ (1330 - 1384) in Čeh *Jan Hus*³⁸ (1369 - 1415), ki sta se tudi zavzemala za reformo Cerkve. Prvega so sežgali posthumno, drugega pa umorili na grmadi v Konstanci.³⁹

4.3. Cerkev ne mara sprememb

Duh humanizma, ki se je pričel naglo širiti po evropskem ozemlju, je odpor do cerkvenega početja le še okrepil in privedel do procesa reformacije, ko se je odcepila protestantska veja. RKC se je seveda odzvala na svoj način; okrepila je inkvizicijsko delovanje, uvedla seznam prepovedanih knjig, na tridentinskem koncilu (1545 - 1562) pa potrdila veljavnost odpustkov, prvenstvo papeža, čaščenje relikvij in svetnikov, Vulgato kot edino avtoritativno verzijo Biblije (latinščino kot liturgični jezik in cerkveno duhovščino kot edini vir interpretacije) in druge sklepe, ki so jasno kazali na to, da se ne namerava premakniti z mrtve točke ter da vztraja v strogem konservativnem duhu.

5. EVANGELIZACIJA NOVEGA SVETA

Kolumbovo odkritje Amerike leta 1492 velja za mejnik v zgodovini človeštva in označuje začetek novega veka. Ocvirk meni, da "/z/a krščansko Evropo, ki so jo z juga in z vzhoda oblegali muslimani, je bilo to odkritje izhod iz mišnice v širni svet in začetek njenih ozemeljskih, ekonomskih, religijskih osvajanj" (Ocvirk v Las Casas, 1993: 5). Vendar če so nova ozemlja prinašala ekonomski uspeh osvajalcem, so po drugi strani pomenila pogubo tamkajšnjim staroselcem. Prihod belcev je bil zanje invazija in okupacija, zaradi katere je v prvih petdesetih letih umrlo okrog 75 milijonov Indijancev, predvsem zaradi nasilja osvajalcev, suženjstva in bolezni, ki so jih prinesli belci (Las Casas, 1993: 6).

5.1. Sveto poslanstvo in grešni prijemi

Prvenstvo nad osvajanjem Novega sveta so imeli Španci, del Južne Amerike, Brazilijo, pa so osvojili Portugalci. Tako razdelitev so dosegli s papeževim posredovanjem.

³⁷Profesor teologije v Oxfordu, ki je zagovarjal pravico vladarjev do zaplembe cerkvene posesti, saj je menil, da obsežna cerkvena posest nima v Svetem pismu nikakršnega opravičila. Trdil je, da bi morala Biblija postati edini temelj Cerkve in kot skupnost vernikov naj bi imela samo Kristusa za najvišjega poglavarja, ne pa papeža (Dolinar, 1991: 818).

³⁸Profesor na praški univerzi, ki je nasprotoval posvetnosti Cerkve, naraščajoči nemoralnosti duhovnikov, predvsem pa odpustkom in vedno bolj grotesknim oblikam naraščajočega čaščenja relikvij. Tudi on je, kakor Wiclif, menil, da Cerkve ne utelešata papež in kler (imenoval ju je "hudičeva psa"), ampak verniki sami (Dolinar, 1991: 819).

³⁹Domnevno naj bi pod grmado Jana Husa skrili razpadajoče truplo osla, da bi ljudstvu dokazali, da hudič res smrdi (Deschner, 1996: 27).

Po srednjeveškem pojmovanju je imel papež vesoljno oblast, zato so se Španci in Portugalci glede pravic do novoodkritih dežel obrnili nanj. Papež *Aleksander VI.* (1492 - 1503) je z bulo *Inter cetera* (1493) določil, da ima Portugalska pravico zasesti dežele, ki jih odkrije vzhodno od Azorskih otokov, Španija pa tiste, ki so zahodno od teh otokov. Nova ozemlja so si kmalu pričeli lastiti tudi Angleži in za njimi še Francozi (Las Casas, 1993: 10 - 11).

Že od vsega začetka se je osvajanje ločilo od prejšnjih osvajanj, ker je bilo "blagoslovljeno od boga". Ko je papež razdelil svet med španski in portugalski imperij, jima je naložil skrb za širjenje evangelija v novih deželah. "To poslanstvo je, žal, dajalo osvajalcem tudi mirno vest, saj so lahko svoje zločine opravičevali s potrebo in nujo hitrega širjenja evangelija", meni Ocvirk (Ocvirk v Las Casas, 1993: 11). Španski vladarji so hitro in učinkovito organizirali Cerkev v Novem svetu; gradili so samostane in cerkve ter vodili misijone. Že v prvem stoletju je bilo ustanovljenih štiriintrideset škofij, več univerz in inkvizicija (ibid).

Cerkev je misijonarjenje razumela kot podjarmljenje in pokristjanjevanje poganskih ljudstev s pomočjo državne sile (v Dolinar, 1991: 846). Nekateri goreči misijonarji so zagovarjali, da ni nič hudega, če so Indijanci zaslužjeni ali celo umorjeni, pomembno je le, da so krščeni (Las Casas, 1993: 12).

Množično uničevanje avtohtonega prebivalstva je doseglo grozljive številke; podatki navajajo, da je mehiška populacija leta 1520 znašala 25 milijonov, leta 1595 pa le še milijon in pol. Pobili so 95 % lokalnega prebivalstva. V začetku 16. stoletja je populacija celotnega ameriškega kontinenta znašala 80 milijonov ljudi, stoletje kasneje pa le še 10 milijonov⁴⁰. V obdobju od 1600 do 1900 je umrlo še dodatnih 80 milijonov ameriških staroselcev (Fo et al., 2000: 243). Avtohtoni prebivalci pa niso umirali le zaradi nasilja, temveč tudi zaradi nevdržnih razmer, podhranjenosti, izčrpanosti zaradi težkih fizičnih del in neznanih bolezni, ki so jih prinesli *conquistadores*⁴¹ (Fo et al., 2000: 249).

Eden prvih, ki je opozarjal na temno plat "odkritja" Novega sveta, je bil bivši kolon in veleposestnik, dominikanec in škof, *Bartolomé de Las Casas*,⁴² ki je v svojem poročilu zapisal: "Kristjani so na konjih in z meči in sulicami začeli z okrutnostmi in poboji, ki jih Indijanci niso

⁴⁰Ta številka nam predstavi še grozljivejšo sliko, če pomislimo na to, da je tedaj na celem svetu živelo le 400 milijonov ljudi. V roku enega stoletja je z zemeljske oble izginila petina vsega prebivalstva.

⁴¹Okužili so jih tudi namenoma tako, da so jim podarili okužena oblačila.

⁴²Las Casas je tudi napisal eno prvih poročil o osvajanjih Novega sveta z naslovom *Zelo kratko poročilo o uničevanju Indij*, kjer je opisal vsa grozodejstva, ki so se dogajala na osvojenem ozemlju. Kasneje je izdal tudi delo z naslovom *Le na en sam način lahko pravo vero razširimo po celem svetu*, kjer je trdil, da bi moralo oznanjevanje evangelija izhajati predvsem iz ljubezni (Las Casas, 1993: 6 - 7).

poznali. Prihajali so v vasi in sekali otroke in starce in noseče žene na koščke in jim parali trebuhe /.../ Otroke so trgali z materinih prsi, jih prijemali za noge in z glavo udarjali ob skale /.../ Redko se je zgodilo, da so Indijanci z vso sveto pravico ubili kakšnega kristjana, zato so si ti izmislili nekakšen zakon, po katerem so za vsakega ubitega kristjana maščevali s smrtjo stotih Indijancev" (Las Casas, 1993: 32 - 33).

Dejstvo, da so Indijanci tako množično umirali, je osvajalcem pomenilo, da je Bog na njihovi strani (Fo et al., 2000: 253). Mnogi misijonarji so pokole blagoslavljali, poleg tega pa so ustanovili tudi inkvizicijo, ki naj bi preprečila, da bi domorodci še naprej častili svoje bogove in opravljali svoje obrede. Pojavila se je tudi posebna vrsta inkvizicije, inkvizicija galej, ki naj bi preprečevala pojav herezij na čezoceanskih ladjah (Fo et al., 2000: 255).

Podobno se je dogajalo pri angleškemu osvajanju Severne Amerike. Od 10 - 12 milijonov Indijancev, ki je ob prihodu osvajalcev živelo na ameriškem ozemlju, jih je leta 1900 ostalo le še 250 tisoč. Epidemija črnih koz, ki je uničila skoraj dve tretjini prebivalstva, je osvajalcem predstavljala "božji dar". Indijance so množično pobijali ali pa prodajali kot sužnje. Leta 1851 so ustanovili prve indijanske rezervate, ki so delovali kot koncentracijska taborišča, kamor so zapirali domorodce (Fo et al., 2000: 266).

5.2. Črna celina, zakladnica sužnjev

Poleg ameriške celine je krščanski misijonarski duh strašil tudi po afriški celini. Prvo osvajanje Afrike se je zgodilo leta 1344. Na pobudo papeža *Klemen V.* (1305 - 1314) je poveljnik *Cerda* osvojil Kanarske otoke. Krščanska *conquista* Afrike s portugalskim orožjem je bila blagoslovljena tudi od sledečih papežev; *Kalista III.* (1455 - 1458), *Siksta IV.* (1471 - 1484), *Leona X.* (1513 - 1521) (Campolieti, 1993: 289). Cerkev je kaj hitro ugotovila, da je neposredno vmešavanje v vojaška osvajanja preveč naporno, zato se je odločila okoristiti se trgovine s sužnji in izkoriščati velike latifundije.⁴³ Leta 1650 je imela "Jezusova družba" zavirljivo število sužnjev in ladje, ki so bile namenjene izrecno trgovanju s sužnji. Deschner pravi, da so sužnji predstavljali "cerkveno dobrino" in so bili kot taki neodvzemljivi cerkveni oblasti (Dechner, 1996: 44). Ni naključje, da se je moderno suženjstvo ameriških staroselcev naslanjalo na iste teološke argumente: versko asimilacijo in "božjo voljo".

Medtem ko je suženj do tedaj ubogal zaradi nemoči in strahu, je Cerkev sedaj zahtevala, naj uboga zaradi *moralne obveze* (Deschner, 1996: 109). Campolieti navaja, da je Cerkev sužnje tolažila rekoč, da je njihov položaj del božjega načrta ter da jim bodo vse muke in trpljenje poplačano v onostranstvu, če bodo dosledno sledili božjim naukom. 20. junija

⁴³Zelo velika zemljiška posest v času razpadanja sužnelastniškega družbenega reda.

1866 je *Sveti oficij* sporočil afriškim misijonarjem, da "suženjstvo samo po sebi ni v nasprotju z naravno pravico ne božjo pravico in zanj obstajajo pravilni razlogi /.../ Zato lahko kristjani legitimno kupijo ali prodajo ali pa sprejmejo v dar sužnje." (Campolieti, 1993: 290).

5.3. Koristi nič, a veliko škode

Leta 1985 je papež *Janez Pavel II.* obiskal Bolivijo ter se srečal z indijanskim voditeljem *Ramiro Reynaga*, ki mu je izročil pismo, v katerem je pisalo:

"Mi prastari prebivalci Andov in Amerike smo se odločili, da vam vrnemo vašo Biblijo. V petih stoletjih nam ni prinesla niti ljubezni niti miru niti pravičnosti. Prosim Vas, svetost, vzemite zopet svojo Biblijo in jo vrnite našim zavojevalcem, ti namreč bolj potrebujejo njene moralne predpise kakor mi. Potem ko se je Krištof Kolumb tukaj izkrcal, so bile Ameriki vsiljene: kultura, jezik, religija in vrednote, ki so vse evropske. Meč, s katerim so Španci podnevi napadli telesa Indijancev, je ponoči postal križ, s katerim so ponoči prežali na indijanske duše." (Grmič, 2000: 11).

Domnevno naj bi se papež zjokal nad tem pismom, španski zavojevalci ter tudi mnogi misijonarji pa bi si zaslužili dosti hujšo obsodbo (*ibid*).

Misijonarji so poskrbeli za to, da so se izbrisala tisočletja bogate afriške kulture z namenom pokoriti necivilizirane divjake superiorni kulturi belcev (Fo et al., 2000: 268). Misijonarji so domorodce raje učili evropsko zgodovino in božjo besedo, njihova prvotna kultura pa je bila v celoti izničena (Fo et al., 2000: 279).

Leta 1914 je 90 % afriškega ozemlja pripadalo evropskim silam, ki so krščanskim misijonarjem zaupale nadzor nad izobraževanjem (Fo et al., 2000: 285). Leta 1940 sta Vatikan in Portugalska podpisala pogodbo, ki je dovoljevala misijonarsko orientacijo v portugalskih kolonijah (Fo et al., 2000: 286). Leta 1960 je v portugalskih kolonijah obstajalo več kot sto katoliških misijonov. Didaktične aktivnosti, ki so se izvajale v teh misijonih, so bile segregacijskega tipa; ni bilo univerz za črnce in 80 % otrok ni obiskovalo šole. Tudi zdravstvena oskrba, ki so jo vodili misijonarji, je bila namenjena zgolj belcem. V Angoli je znašala infantilna smrtnost skoraj 50 %, na vsakih 10 tisoč prebivalcev je bil en zdravnik, skoraj izrecno le za belce. Ko se je južnoafriška populacija uprla segregaciji, so sežgali mnoge katoliške cerkve (Fo et al., 2000: 286). Leta 1964, po osamosvojitvi in ukinitvi monopola izobraževanja v misijonih, je samo v Gani stopnja nepismenosti padla iz 85 na 25 %.

6. KRŠČANSKI ANTISEMITIZEM

V zgodovini krščanstva in RKC ne manjka dokazov o sovraštvu do Judov. Alkalaj meni, da je Cerkev izhajala iz prepričanja, da je treba židovsko vero in identiteto očrniti in izničiti kot motečo drugačnost, ki je rodila središčno identiteto krščanstva, hkrati pa je poosebljala zavračanje te identitete (Alkalaj, 2001).

6.1. Grešni kozel krščanstva

Že od samega začetka so krščanski teologi širili ideje, da so Judje perverzen narod, ubijalci, morilci Boga, sovražniki vsega dobrega, kriminalci, degeneriranci, ... *Sv. Janez Krizostom* je zapisal: "Židje žrtvujejo svoje otroke Satanu /.../ sinagoga je bordel, brlog podležev, tempelj demonov, vdan malikovalskim kultom, zločinska združba Judov, kraj za srečanja Kristusovih morilcev." *Sv. Gregor* (papež Gregor Veliki (590 - 604)) je Jude označil kot "klavce Gospoda, morilce prerokov, nasprotnike Boga". Tudi *Avguštin* (354 - 430) je gojil protijudovska čustva: "Judje so ga držali, Judje so ga žalili, Judje so ga zvezali, okronali s trnovo krono, ga onečastili s pljuvanjem, ga bičali, ga preplavili z žaljivkami, ga obesili na drevo, ga prebodli s sulico /.../ Judje so ga ubili." (Avguštin v Bratton, 1994: 86).

Vzroki za krščansko sovraštvo do Judov so raznoliki. V zgodnjem obdobju krščanskega poslanstva je bil tak vzrok predvsem neuspešno prizadevanje, da bi Jude spreobrnil v svojo vero.⁴⁴ Dolinar opozarja, da ne smemo prezreti tudi različnih teoloških in psevdoteoloških motivov; na prvem mestu je zagotovo krščanska obsodba judovstva, da je odgovorno za Jezusovo usmrnitev, ki je s stališča krščanstva zaslužilo oznako "umor Boga"⁴⁵ (v Dolinar, 1991: 24).

6.2. Zapisani preganjanju

Srednji vek je predstavljal obdobje največjega judovskega preganjanja. Trčenje krščanstva in islama na križarskih pohodih je do kraja poslabšalo odnose med kristjani in Judi. Že prvi križarski pohod je na začetku svoje poti razdejal judovske občine ob Renu, med osvajanjem Jeruzalema (1099) pa je krščanska vojska vso židovsko populacijo zbrala v sinagoge in jih žive zažgala (Campolieti, 1993: 36).

⁴⁴Že v pozni antiki je nešteto sinod določilo stroge ukrepe proti judovskemu prebivalstvu. Leta 638 je VI. koncil v Toledu določil, da se morajo vsi Judi, ki živijo na španskem ozemlju, krstiti, leta 694 pa je XVII. koncil prav tako v Toledu razglasil vse španske Jude za sužnje. Zasegli so jim premoženje in odvzeli otroke starejše od 7 let (Deschner, 1996: 33).

⁴⁵Deicid.

Dolinar meni, da se je krščanska vera navzela najmračnejšega praznoverja in da so odtlej kristjani Jude vse pogosteje obtoževali najrazličnejših zločinov, predvsem skrnitve hostij,⁴⁶ obrednih umorov krščanskih otrok in zastrupljanja vodnjakov (v Dolinar, 1991: 25).

"Obtožbe o obrednih umorih, človeških žrtvah in skrnitvi hostije so postale podlaga za prepričanje, da je sestavni del judovstva tudi magija, katere cilj je rušenje in končno tudi uničenje krščanstva. Usmrtnice Judov, ki so bili obsojeni zaradi obrednih umorov, je spremljalo uničevanje celotnih judovskih skupnosti, češ da naj bi s svojo magijo trosili "črno smrt" in druge večje in manjše strahote." (Cornwell, 2002: 24).

Dolinar navaja, da so bili Judje po križarskih pohodih izrinjeni iz trgovanja z daljnimi deželami, v krščanskih državah niso smeli več imeti zemlje in posesti, prepovedano jim je bilo obiskovanje krščanskih univerz. Potisnjeni so bili v zastavljalnice in denarne posle (v Dolinar, 1991: 25).

Rumene *Davidove zvezde*, sramotilnega znaka, ki so ga morali nositi Judje v tretjem rajhu, si niso izmislili nacisti: četrti Lateranski koncil je leta 1215 zapovedal, da morajo Judje v vseh katoliških deželah nositi posebna oblačila ali oznake (badge), ki jih ločijo od kristjanov (Alkalaj, 2001). Vatikanska zakonodaja je Judom določila ločena prebivališča (geto). Glavni akter koncila je bil papež *Inocenc III.* (1198 - 1216), znan po svojem izrazitem sovraštvu do Judov. V pismu pariškemu škofu je zapisal, da je Jud kot "ogenj v prsih, miš v vreči, kača okrog vratu" (Deschner, 1996: 36). *Inocenc III.* je podprl še vrsto drugih antisemitskih dekretov, ki so zapovedovali, da morajo Judje izplačevati desetino in daritve Cerкви, da se na velikonočno nedeljo in zadnje tri dni svetega tedna ne smejo pojavljati v javnosti, da ne smejo opravljati javnih služb itd. (Campolieti, 1993: 36). Poleg tega so bili strogo prepovedani spolni odnosi med kristjani in Judi, ki so bili označeni kot nezaslišana perverzija oziroma kot zločin zoper krščanstvo.⁴⁷

Leta 1553 je *Pavel IV.* (1555 - 1559) (takrat še kardinal *Caraffa*) na rimskem trgu *Campo dei fiori* ukazal sežgati vse izvode *Talmuda*,⁴⁸ ki so se nahajali v Rimu. Ko je postal papež, je osvežil mnoge srednjeveške antisemitske zakone, prisilil Jude, da so nosili rumene kape, prepovedal lastništvo zemlje, izločil jih je iz vseh akademskih profesij in ukazal sežgati v Anconi 25 judovskih vernikov (Campolieti, 1993: 39).

⁴⁶Najpogosteje naj bi hostijo pribijali z žebli. V ozadju je tu ideja trasubstanciacije kot nauka o dobesedni presnovitvi substance kruha v Jezusovo telo. Oskrnitev hostije naj bi simbolno pomenila onečaščenje Kristusovega telesa.

⁴⁷Statut v Mangozi je to dejanje kaznoval s kastracijo ali iztaknjenjem enega očesa, statut mesta Iglau s pokopom žive osebe, praški statut z zasegom premoženja, statut mesta Auguste pa z grmado.

⁴⁸Po Bibliji največje hebrejsko knjižno delo, ki vsebuje pravne in socialne norme, pisma, pesmi ter filozofska razmišljanja.

Na splošno si vse do 19. stoletja sledijo mnogi antisemitski dekreti. Tudi *Leon XII.* (1823 - 1829) (znan kot veliki moralist, ki je prepovedal valček zaradi njegove prevelike obscenosti) leta 1823 zgradi nove gete in okrepi inkvizicijo. Jude ubijajo, utapljajo, mučijo, obešajo, sežigajo in žive zakopavajo (v Deschner, 1996: 35).

Deschner navaja tragične podatke; leta 1257 in 1267 so bile izničene židovske skupnosti v Londonu, Canterburyju, Northamptonu, Lincolnu, Cambridgeu in v drugih mestih – domnevno 300 skupnosti. Od 1182 in 1322 so v Franciji Jude petkrat oropali in nato izgnali. Na Bavarskem in Avstriji je bilo v letu 1298 uničenih 146 židovskih skupnosti. Leta 1348 so Jude iz Bazla sežgali na otočku Rena, Žide iz Strasburga pa na nekem pokopališču. V letu 1349 je bilo uničenih več kot 350 mest in naselij nemških Judov. Leta 1648 so na Poljskem ubili okrog 200.000 Judov (Deschner, 1996: 37).

6.3. Počasne spremembe

V 18. stoletju so Judje v državah, ki so bile bolj oddaljene od Vatikana, pričeli pridobivati več svobode, čeprav jih je papeška država preganjala še dolgo v 19. stoletje (Cornwell, 2002: 25). Leta 1890 so jezuiti objavili knjižico z naslovom *Judovsko vprašanje v Evropi* ter jo razdelili vsem italijanskim škofijam. V njej je bilo govora o tem, zakaj Judje zaslužijo božjo kazen in zakaj so "zapriseženi sovražniki blagostanja držav, v katerih se nahajajo". V skladu s tem Judje "nimajo pravice", da se z njimi ravna tako kot z ostalimi prebivalci (Guerra, 1992: 313).

Negativno vzdušje se je nadaljevalo tudi v 20. stoletju. Na vrhovnem srečanju je papež *Pij X.* (1903 - 1914) izjavil: "Judje niso priznali našega gospoda, zato tudi mi ne moremo priznati judovskega ljudstva". Novo tendenco je uvedel šele Drugi vatikanski koncil (Campolieti, 1993: 46).

V RKC je bilo treba precej dolgo čakati na uradno izjavo o krščansko - judovskih odnosih. Šele drugi vatikanski koncil je po dolgih notranjih bojih oblikoval skupno krščansko stališče do odnosa z Judi. V svoji izjavi je izrazil ozračje medsebojnega razumevanja in strpnosti. Cerkev je tako uradno priznala, da izhaja iz judovstva, pa tudi, da ima judovstvo tudi danes svojo veljavo, kljub temu da ni sprejelo vere v Jezusa, da ostajajo Judje "zaradi očetov še vedno ljubi Bogu" (Dolinar, 1991: 688).

7. CERKEV IN TOTALITARISTIČNI REŽIMI 20. STOLETJA

20. stoletje je zaznamoval pohod totalitarističnih režimov ter njihovih ideologij, ki so preko represije, nadzora in uničevanja poskušale ustvariti svojo vizijo družbe. Posledica takega ravnanja je bila druga svetovna vojna. Na dogajanje se je odzvala tudi RKC, ki je pri svojih odločitvah dajala v ospredje ekonomske in politične interese po pridobitvi privilegijev ter ohranitvi ideološkega primata nad družbo, kar jo je napotilo k zavezništvu s fašističnimi in nacističnimi režimi.

7.1. Odnos do totalitarističnih režimov ter politika konkordatov

Cornwell meni, da je bilo stališče Svetega sedeža do nacizma in fašizma dvoumno. Zdelo se jim je namreč, da ideologiji ne grozita toliko z uničenjem krščanstva, kot to počne komunizem.⁴⁹ Poleg tega si je Cerkev z njima delila mnoge sovražnike; demokracijo, liberalizem, komunizem, povezovala pa so jih tudi nekatere skupne poteze: potreba po redu, disciplini, avtoriteti, hierarhiji, nadzoru ... (Guerri, 1992: 284). Tedanji papež Pij XI. (1922 - 1939) in papeški nuncij *Eugenio Pacelli*⁵⁰ sta bila prepričana, da s komunizmom ne more biti sprave, nasprotno pa sta menila o desničarskih totalitarnih režimih, ki so svojo privlačnost povečali s tem, ko so napovedali odkrito vojno proti socializmu in komunizmu.

Cerkev se je pri urejanju odnosov s totalitarističnimi režimi posluževala strategije konkordatov, s katerimi si je želela zagotoviti ugoden položaj v okviru novonastalih političnih razmer. Skozi stoletja je Vatikan preko konkordatov sklepal različne dogovore med Svetim sedežem in prosvetnimi oblastmi, s katerimi je zavaroval svoje pravice⁵¹ glede na trenutno vladajočo doktrino (Cornwell, 2002: 79). Politika konkordata pa je hkrati predpostavljala pravico papeža, da zaveže vernike k vsaki določbi, brez njihovega soglasja.

7.2. Italija

V Italiji oktobra 1922 prevzamejo oblast fašisti. Prične se obdobje političnih pritiskov, ubojev in represije. Prepovejo se vse politične stranke (1927), ustanovijo se fašistične korporacije, okrepijo se težnje po teritorialni ekspanziji. Kljub zaostrenim razmeram je

⁴⁹Po mnenju Cornwella sta Lenin in Stalin javno napovedala vojno sami religiji, ruska pravoslavna cerkev pa je bila pod komunističnim udarom že od leta 1917. Avtor navaja, da so zapirali in pobijali škofe in duhovnike, uničevali in rušili so cerkve, verska vzgoja otrok, mlajših od 16 let, pa je bila obravnavana kot zločin (Cornwell, 2002: 105 - 106).

⁵⁰Papeški nuncij v Münchnu in Berlinu do leta 1929 ter bodoči papež Pij XII.

⁵¹Sem spadajo pogoji za podeljevanje svetih zakramentov, pravica do verskih obredov in izobraževanja, zakoni, ki urejajo vprašanja cerkvene lastnine, imenovanja duhovnikov in škofov, vprašanje zakonske zveze in razveze ipd.

Cerkev izkazala naklonjenost novemu režimu in izkoristila situacijo sebi v prid. Tako je Sveti sedež februarja 1929 podpisal *lateranski sporazum z Mussolinijem*,⁵² ki je začasno končal nasprotja, ki so se med Svetim sedežem in italijansko državo vlekla že od leta 1870,⁵³ predstavljal pa je tudi predhodnico dogovora s *Hitlerjem* (Cornwell, 2002: 107).

S sporazumom je rimskokatoliška vera postala edina uradno priznana vera v državi; Svetemu sedežu je priznaval pravico, da po vsej Italiji uveljavi novi kodeks kanonskega prava; država je priznavala veljavnost cerkvenih porok, papeštvo je pridobilo suverenost nad majhnim ozemljem vatikanskega mesta, nad številnimi cerkvenimi poslopji in cerkvami v Rimu. Posledica podpisa sporazuma je bila tudi razpustitev močne demokratične katoliške ljudske stranke (*Partito Popolare*), vernikom pa je bilo rečeno, naj se kot katoliki umaknejo iz politike. Nastalo politično praznino so zapolnili fašisti (Cornwell, 2002: 107).

7.3. Španija

Potem ko je bila Španija leta 1931 oklicana republika, se je tam Cerkev znašla pred valom protiklerikalnega nasilja in ukrepov, uspeh desničarske stranke pa je položaj znova izboljšal. Sledila je državljanska vojna (1936 - 1939), kjer je zmago slavil fašistični diktator *Francisco Bahamonde Franco* (1892 - 1975). Cerkev se je postavila na njegovo stran v službo "protiboljševiške križarske vojne". Po padcu španske republike je bil papež *Pij XII.* eden izmed prvih, ki je Francu čestital za zmago. Cerkev je v Španiji ponovno pridobila velik vpliv. Ukinjena je bila pravica do svobodnega izražanja, svobodnega tiska in združevanja. Uvedena je bila stroga cenzura medijev in prepovedane so bile vse stranke, razen fašistične. Tudi katoliška stranka, saj je Franco sam predstavljal interese Vatikana (Deschner, 1996: 149). Septembra 1937 je Cerkev priznala nacionalistično vlado, in leta 1941 je bil sklenjen dogovor s Svetim sedežem, uradno pa so konkordat podpisali leta 1953. Izvajanje konkordata je španski cerkvi prineslo veliko koristi, posebno na področju šolstva, kjer ji je učinkovito pomagal *Opus Dei*⁵⁴ (Aubert, 2000: 212 - 213). Podatki navajajo, da je v obdobju Francovega vladanja, od 1939 do 1942, torej v obdobju miru, padlo več kot 200.000 ljudi. *Pij XII.* je za to isto obdobje dejal, da je nastopil čas, ko so "ponovno vzpostavljeni stari krščanski običaji" (Deschner, 1996: 149 - 150).

⁵²Papež *Pij XI.* je o njem govoril kot o "možu, ki ga je poslala božja previdnost".

⁵³Da je Cerkev ponovno osvojila Italijo, je poudaril tudi sam papež z izjavo: "Konkordat je vrnil Boga Italiji in Italijo Bogu" (Guerri, 1992: 290).

⁵⁴Španska verska organizacija laikov, ki se je v času frankistične vladavine infiltrirala v vse centre družbeno-političnega odločanja.

7.4. Hrvaška

6. aprila 1941 je *Hitler* napadel Jugoslavijo, in ko je 10. aprila vkorakal v Zagreb, so hrvaški fašisti razglasili neodvisno državo Hrvaško (NDH⁵⁵) pod vodstvom *Anteja Pavelića*. Pavelićevi ustaši so v letih med 1941 in 1945 izvajali nasilje in množične poboje nad dvema milijonoma srbskih pravoslavcev in manjšim številom Judov, Romov in komunistov z namenom ustvariti "čisto" katoliško Hrvaško⁵⁶ (Cornwell, 2002: 238).

Vatikan je za nasilje vedel, *Pacelli* pa ni izkoristil svojih možnosti za posredovanje, temveč kmalu uradno priznal NDH, saj je Hrvaška zaradi svojega geostrateškega položaja predstavljala zadnjo utrdbo pred komunizmom. Cornwell poudarja, da so v pobojih imeli vodilno vlogo duhovniki, brez izjeme frančiškani, ki so hodili naokrog z orožjem in pobijali, zažigali domove, plenili vasi ter s križem v roki spodbujali ustaše⁵⁷ (Cornwell, 2002: 243).

7.5. Nemčija

Nacizem je v Nemčiji dobival vedno večje razsežnosti in kmalu prevzel nadzor nad vodenjem celotne države. *Adolf Hitler* se je že od vsega začetka zavedal potencialne moči katolicizma v odporu proti njegovemu nacionalsocializmu, zato je pristal na sestavo dogovora s Svetim sedežem. Pogajanja je v papeževem imenu vodil izključno *Eugenio Pacelli*. Konkordat s Hitlerjem je Cerkvi predstavljal priložnost, da vse katolike v različnih delih Nemčije podredi kanonskemu pravu, Hitler pa je v zameno zahteval, da se nemški katoliki prostovoljno odpovedo svojemu katoliškemu socialnemu in političnemu delovanju, kar bi nacizmu dalo prosto pot do uveljavitve na političnem prizorišču.

Do podpisa konkordata je prišlo julija leta 1933. Takrat je *Hitler* v pismu nacistični stranki zapisal: "Dejstvo, da je Vatikan sklenil sporazum z novo Nemčijo, pomeni, da katoliška cerkev priznava nacionalsocialistično državo /.../ Nemčija je s tem dobila možnost sklenitve konkordata za celotni rajh, s tem pa je ustvarjeno ozračje zaupanja, ki bo še zlasti pomembno v našem neizogibnem spopadu z mednarodnim judovstvom" (Cornwell, 2002: 123). *Pacelli* se je odzval na Hitlerjeve besede in zanikal, da konkordat pomeni moralno priznanje nacionalsocializma, ter dodal, da rajh s podpisom konkordata "uradno priznava

⁵⁵Nezavisna država Hrvatska.

⁵⁶Mučenje in umori so bili tako grozljivi, da so pretresli celo vsega vajene nemške enote. Pavelićevo nasilje nad pravoslavniimi Srbi ostaja eno najbolj pretresljivih dejanj nad civilnim prebivalstvom v zgodovini (Cornwell, 2002: 238).

⁵⁷Očeta *Božidarja Bralova*, ki je bil znan po mitraljezu, so videli plesati okrog trupel 180 pobitih Srbov pri Alipašinem mostu (Cornwell, 2002: 243).

cerkveni pravni red" in hkrati "sprejema njegove določbe in je pripravljen varovati celotno cerkveno zakonodajo" (ibid). Različni cilji *Pacellija* in *Hitlerja* so bili očitni.

Dejstvo, da je Vatikan podpisal pogodbo, so v Nemčiji in svetu razumeli kot podporo katoliške cerkve Hitlerjevi politiki, čeprav je *Pacelli* to razlago zavrnil. Poleg tega pa je sporazum Svetemu sedežu, cerkveni hierarhiji v Nemčiji in vernikom zapovedal molk o vsem, kar bi nacistični režim označil kot politično vprašanje. Problematičnost tega se je izkazala predvsem v primeru protijudovskega divjanja, saj so pregoni in poboji nemških Judov postali uradna državna politika rajha.

Cornwell komentira: "Podpis konkordata z rajhom označuje formalni začetek podrejanja nemških katolikov obveznostim pogodbe, to pa je, v skladu s sporazumom, pomenilo moralno obvezo katolikov, da so spoštovali nacistični režim." (Cornwell, 2002: 149).

7.6. Ne vidim, ne slišim, ne govorim ...

Pij XI. je v okrožnici *Mit brennender Sorge*,⁵⁸ ki so jo prebrali v skoraj vseh cerkvah v Nemčiji, prvič javno zavzel stališče do nacinalsocializma (Dolinar, 1991: 648). V njej je blede obsodil nacizem, nikjer pa ni omenil judovskih pobojev. Ni naključje, da je le nekaj dni po tem izšla še ena enciklika, *Divini redemptoris*, kjer je papež ostro kritiziral in obsojal komunizem. Guerri pojasnjuje, da je s tem *Pij* navidezno obsodil oba totalitarizma, s to razliko, da pri nacistih ni izključil možnosti, da je nastale težave mogoče rešiti. Obsodba komunizma pa je predstavljala vojno napoved "nepopravljivo perverzному sistemu" (Guerri, 1992: 311). Kljub temu je *Mit brennender Sorge* Hitlerja tako razjezila, da je v prvomajskem nagovoru povedal: "Če skušajo z drugimi sredstvi – s pismi, enciklikami in podobnim – prevzeti zase pravice, ki pripadajo le državi, jih bomo morali sami nagnati tja, kamor sodijo – k njihovi duhovni dejavnosti."⁵⁹ (Cornwell, 2002: 173).

Leta 1939 je *Pij XI.* umrl, nasledil ga je *Pacelli* oziroma *Pij XII.* Hitlerju je poslal pismo, v katerem je zapisal:

"Spoštovanemu gospodu Adolfu Hitlerju, vodji in kanclerju nemškega rajha! Na začetku našega pontifikata vam želimo zagotoviti, da ostajamo predani duhovni veličini nemškega naroda, ki je zaupana vašemu vodstvu /.../ Med mnogimi leti, ki smo jih preživeli v Nemčiji, smo naredili vse, kar je bilo v naši moči, da bi ustvarili harmoničen odnos med državo in cerkvijo. Zdaj, ko imamo zaradi večje odgovornosti našega

⁵⁸Napisana je bila 14. marca 1937.

⁵⁹Nacisti so ga označili za "uničevalni" dokument. Zaprli so tiskarne, ki so ga natisnile, nemškimi škofom pa so poslali sporočilo, da enciklika nasprotuje duhu konkordata.

pastoralnega dela tudi večje možnosti, toliko bolj goreče molimo za uresničitev tega cilja. Naj nemški narod z božjo pomočjo doživi napredek in blagostanje v vsakem pogledu" (Cornwell, 2002: 198).

"Pacelijev pristop do Hitlerja je torej že od samega začetka njegove vladavine presegal običajno diplomatsko vljudnost, njegovi nemški škofje pa so se ravnali po njegovih navodilih⁶⁰", meni Cornwell (Cornwell, 2002: 199).

Pacelli se je dolgo izogibal jasnemu nastopu zoper nacistično nasilje. Prvič se je izrekel v encikliki *Summi pontificatus*,⁶¹ ki predstavlja najpomembnejši dokument začetkov njegovega papeštva, kjer je govoril o "enotnosti človeškega rodu", s prekanjeno papeško retoriko pa se je izognil jasni obsodbi nacistične Nemčije (Cornwell, 2002: 222 - 223).

Ko je spomladi 1942 *Pij XII.* pričel dobivati zanesljive informacije o *končni rešitvi*,⁶² se je odzval z zavlačevanjem. Podatki kažejo, da je Vatikan vedel, da je bilo načrtovano uničenje in kako se izvaja, kljub temu pa se je *Pij XII.* sprenevedal, kakor da ne ve ničesar, in ubral neučinkovite diplomatske poti brez vidnih rezultatov. Guerri navaja, da je trdnejšo pozicijo zavzel šele oktobra 1943, ko so nacisti pričeli pokole in deportacije v judovskem getu v Rimu. Kljub temu se je še naprej držal načela svojega predhodnika, da je treba, preden se poskrbi za Jude, poskrbeti za Cerkev (Guerri, 1992, 317). Prošnje z vsega sveta, naj jasno obsodi nasilje, so bile vse pogostejše, podatki o številnih žrtvah vse bolj grozljivi. Ob božični pridigi se je *Pacelli* naposled odločil, da spregovori. V radijskem govoru⁶³ je omenil "stotisoče, ki so brez vsakršne lastne krivde, včasih samo na osnovi svoje nacionalnosti ali rase, obsojeni na smrt ali postopno uničenje" (Cornwell, 2002: 280). To je vse, kar je povedal v obsodbo načrta končne rešitve.

Milijone žrtev je zvedel na "stotisoče", izognil se je besedi *Judje*, nikjer ni omenjal nacizma ali nacistične Nemčije. Cornwell komentira, da "/s/am Hitler si od Kristusovega namestnika na zemlji v obdobju najhujših zločinov proti človeštvu ne bi mogel želeli bolj zavite in neškodljive izjave" (Cornwell, 2002: 281).

7.7. Krivde in očitki

Piju XII. večkrat očitajo, da je molčal iz napačnih ozirov ter da če bi izkoristil vse ukrepe, ki so mu bili na razpolago (npr. izobčenje Hitlerja in njegovih pomočnikov), potem bi

⁶⁰Ob Hitlerjevem petdesetem rojstnem dnevu (20. 4. 1939) je papeški nuncij v Berlinu na izrecno željo *Pacellija* priredil velik sprejem *firerju* v čast. Od takrat dalje je počastitev postala tradicionalna.

⁶¹Znana tudi kot *Mrak nad zemljo*, objavljena 20. oktobra 1939.

⁶²Hitlerjev načrt uničiti judovski narod v celoti.

⁶³24. decembra 1942.

morala nemška vlada pod pritiskom javnega mnenja katoličanov v judovskem vprašanju popustiti (Dolinar, 1991: 899).

Obsodba končne rešitve pa je ostala njegova dolžnost tudi po končani vojni, vendar je *Pacelli* tudi tokrat razočaral javnost, saj ne le da ni pojasnil in se opravičil za svojo zadržanost, temveč je celo zanikal svojo pasivnost in zadržanost: "Odveč je poudariti, da smo vedno nasprotovali uporabi vseh vrst moči in nasilja, prav tako kot smo ob različnih priložnostih obsodili trpljenje, ki ga je fanatični antisemitizem povzročil hebrejskemu ljudstvu." (v Cornwell, 2002: 285). S tem pa je tudi razkril svojo hipokritsko naravo.

Dejstvo, da je po letu 1942 papež dobival podrobna poročila o množičnih umorih Judov v koncentracijskih taboriščih, vendar se v raznih nagovorih ni nikdar jasno izrazil, predstavlja še nezaceljeno rano judovskih vernikov, ki na dostojno opravičilo še čakajo.

Poleg nezaslišane pasivnosti glede judovskih pobojev Vatikanu očitajo tudi, da je v svojih prostorih skrival nacistične in ustaške zločince ter načrtoval njihove pobege v Južno Ameriko (Campolieti, 1993: 38). Znan je primer škofa *Aloisa Hudala*, ki je kot nacistični simpatizer pomagal pri iskanju ponarejenih papirjev in skrivališča v Rimu za komandanta Treblinke *Franza Stangla*. Skrivna nacistična organizacija se je takrat naslonila na strukture, ki jih je konec leta 1947 ustvaril Vatikan za begunce iz vseh nekdanjih katoliških držav, ki so padle pod komunistično vladavino: Poljska, Slovaška, Hrvaška, Madžarska. Campolieti trdi, da naj bi nacistične kriminalce skrivali v rimskih samostanih ter jih nato pod pretvezo, da gre za begunce iz komunističnih režimov, napotili v tujino (Campolieti, 1993: 42). O tem je bilo podanih mnogo razlag in ugibanj, vendar so tovrstne afere še zmeraj ovite v meglo.

II. del: SPRAVA

"Zato je prav, da se Cerkev ob zatonu drugega tisočletja krščanstva z bolj živo zavestjo žalosti zaradi greha svojih otrok ob spominu na vse tiste okoliščine, v katerih so se v loku zgodovine oddaljili od Kristusovega duha in njegovega evangelija ter dali svetu, namesto pričevanja življenja, ki ga navdihujejo verske vrednote, ogledalo načinov mišljenja in delovanja, ki so bile prave oblike protipričevanja in spotike." (V zarji tretjega tisočletja, 1995: 31).

8. OPRAVIČILO

Opravičiti se, obžalovati napake in prositi odpuščanja so visoka etična dejanja, produkt poglobljenega razmisleka in kritičnega vrednotenja lastnega ravnanja. Dejanja, ki niso ravno značilna za Cerkev, ki se ponaša z dogmatičnim prepričanjem, da je njen vrhovni vodja nezmotljiv. Po drugi strani pa se tudi Cerkev zaveda, da je v preteklosti botrovala mnogim krivicam in zločinom zoper človeštvo. "Grešna" preteklost je torej dejstvo, vprašanje, ki sedaj nastopi, je, kako se nanjo odzvati. Papež *Janez Pavel II.* (1978 -) se je v tem primeru odločil, da pogumno prizna napake iz preteklosti ter da se zanje tudi opraviči, kar predstavlja nesporno novost. V ta namen je izšel dokument *Spomin in sprava: Cerkev in napake preteklosti*, ki ga je tri leta pripravljala *Mednarodna teološka komisija* in ki je predstavljal teološko podlago za glavno spokorniško svečanost, ki se je zgodila v *baziliki sv. Petra* v Rimu, 12. marca 2000. Takrat se je papež opravičil za "grehe", ki so jih storili otroci Cerkve v preteklosti, in Boga prosil odpuščanja. Dogodek je pomemben, saj je prvi takšne vrste v zgodovini Cerkve.

8.1. Predhodna opravičila

Opravičilo *Janeza Pavla II.* je najbolj celovito in izčrpno opravičilo doslej, zato se mu pripisuje absoluten primat nad vsemi predhodnimi opravičili. Prvi verski veljak, ki se je odločil spregovoriti o moralno spornih dejanjih Cerkve, pa je bil papež *Hadrijan VI.* (1522 - 1523), ki je v poslanici državnemu zboru v *Nürnbergu*, 25. 11. 1522, odkrito priznal "ostudnosti, zlorabe /.../ in goljufije", ki jih je zakrivil "rimski dvor" njegovega časa⁶⁴ (Aubert, 2002: 326, *Spomin in sprava*, 2000: 10). V poslanici si je naprtil krivdo zaupane mu Cerkve in skesano, za obljubo sprave in zadoščenja, dejal:

"/.../ prostovoljno priznamo, da Bog dopušča to preganjanje Cerkve zaradi človeških pregreh in še zlasti zaradi grehov, storjenih po duhovnikih in prelatih. Živo se zavedamo, da so se tudi pri tem Svetem sedežu že vrsto let dogajale številne gnusne reči: zlorabe v duhovnih zadevah, kršenje zapovedi; da se je vse sprevrčalo v pohujšanja /.../ Vsi mi prelati in duhovniki smo se odvrnili s prave poti in že dolgo ni bilo nikogar, ki bi delal dobro. Zato v našem imenu obljubim, da se bomo z vsemi silami borili za to, da se najprej ozdravi rimski dvor, iz katerega utegne izvirati vse to zlo" (Tüchle et al., 1994: 137 - 139).

Hadrijan VI. je izrazil obžalovanje za napake svojega časa, ne pa tudi prošnje za odpuščanje. Slednje je storil šele *Pavel VI.* (1963 - 1978), ki je v uvodnem govoru drugega koncilskega zasedanja prosil odpuščanja Boga in "ločene brate" Vzhoda. Prošnja in ponudba

⁶⁴Poglavitna točka nizozemskega papeža je bila reforma rimske kurije, saj je bil prepričan, da so zlorabe v Cerkvi, začeni od največjih cerkvenih služb, dajale veliko spodbude Lutru.

odpuščanja sta se v tem primeru nanašali na dejanje razcepitve med kristjani in sta predpostavljali recipročnost (Spomin in sprava, 2000: 10). Dejal je: "Če nam je mogoče naprtiti kakšno krivdo za ločitev (Cerkva), ponižno prosimo Boga odpuščanja. To prosim tudi brate, ki so se čutili prizadeti; sami smo pripravljene odpustiti žalitve, ki jih je bila deležna Cerkev." (Aubert, 2002: 326).

Besedam obžalovanja pa so sledila tudi dejanja. Leta 1964 je papež *Pavel VI.* obiskal Sveto deželo in se tam srečal s carigrajskim patriarhom *Atenagoro*. Sledil je bratski objem in preklic medsebojnega izobčenja⁶⁵ iz daljnega leta 1054. Še uspešnejše je bilo drugo srečanje, leta 1967 v Carigradu, ko sta sogovornika izjavila, da sta "Cerkvi sicer razdeljeni, vendar vedno bolj sestrski" (Aubert, 2002: 331 - 332).

Sledilo je opravičilo *D drugega vaticanskega koncila*, ki se ni ustavilo le pri opravičevanju proti edinosti, temveč je opozorilo tudi na druge krivde iz preteklosti, v katerih so kristjani nosili določeno odgovornost, kot npr. nasprotovanje Cerkve znanstvenemu napredku, za nastanek in širjenje ateizma,⁶⁶ izražanje antisemitizma (Spomin in sprava, 2000: 10). Naj poudarim, da je tudi tokrat bilo izraženo zgolj obžalovanje, brez prošnje za odpuščanje.

8.2. Sprava na Slovenskem

Sprave so bili željni tudi na Slovenskem, kar potrjujejo že večkrat izražena obžalovanja medvojnih dogodkov s strani slovenske Cerkve. Opravičili so se že *nadškof Pogačnik*, *nadškof Šuštar* in *Slovenska škofovska konferenca* ter *nadškof Rode* (Družina, 19. 3. 2000).

Nadškof *dr. Jože Pogačnik* (1964 - 1980) je na veliki četrtek 7. aprila 1977 pri Krizmeni maši izrekel pomembne besede o spravi in odpuščanju: "V imenu vseh tistih slovenskih kristjanov, ki poslušajo glas svojega pastirja, izjavljam, da odpuščamo vse, kar nas je po človeški krivdi hudega zadelo. Vse, kar se je v imenu krščanske vere krivic zgodilo, obsojamo – kakor smo obsojali med vojno in je obsojalo tudi tedanje cerkveno vodstvo – in v imenu krivcev prosimo odpuščanja" (Pust et al., 1994: 11 - 12).

Na veliki četrtek, 12. aprila 1990, je nadškof *dr. Alojzij Šuštar* (1980 - 1997) povzel Pogačnikove besede o spravi in odpuščanju in poudaril, da "kristjani zavračamo vsako misel

⁶⁵Ob koncu D drugega vaticanskega koncila, 7. decembra 1967.

⁶⁶V tem opravičevanju lahko zaznamo tudi posredno obsodbo ateizma, kar je v neskladju s sprejetim načelom o svobodi vesti, *Dignitatis humanae* (1965).

na maščevanje, da vsem iskreno odpuščamo, da priznavamo svoj delež krivde in prosimo odpuščanja vse, ki se jim je zgodila krivica /.../" (Pust et al., 1994: 12).

13. marca 1990 je bilo v izjavi *slovenskih škofov* rečeno: "Cerkev se ne boji resnice, tudi takrat ne, kadar jo resnica obremenjuje. Odkrito priznava svoj delež krivde, a hkrati pričakuje, da bodo tudi vsi drugi pošteno in odkrito priznali svojo krivdo." (Pust et al., 1994: 12).

Nadškof *dr. Franc Rode* (1997 - 2004) je jeseni leta 2000 pred začetkom vseslovenske sinode pri *sv. Urhu* povedal: "Ko Cerkev na Slovenskem obžaluje krive poti in slabosti svojih otrok, ki so se, prepričani v pravilnost svojega ravnanja, oddaljili od Kristusovega duha in njegovega evangelija, priznava, da potrebuje očiščenja. Naj nas to dejanje ponižnega priznanja in obžalovanja očisti. Očiščeni hočemo začeti slovensko sinodo, notranje prenovljeni hočemo stopiti v sveto leto 2000. Neobremenjeni hočemo nadaljevati svoje poslanstvo v tretjem tisočletju" (Janežič, 2000).

8.3. Predhodna opravičila Janeza Pavla II.

Papež *Janez Pavel II.* si je kmalu pridobil sloves papeža, kateremu je tema *mea culpa* dokaj priljubljena, saj je že od samega začetka svojega pontifikata večkrat opozoril na boleča poglavja iz zgodovine RKC. V mnogih svojih predhodnih interventih je poudaril potrebo po "očiščenju" spomina Cerkve glede preteklih krivd, z namenom dati posameznikom in civilnim družbam zgled obžalovanja (Spomin in sprava, 2000: 54).

10. novembra 1979, dobro leto po izvolitvi, je *Karol Wojtyła* presenetil vse z obuditvijo sodbe glede *Galilea Galilei* in s trditvijo, da je pizanski znanstvenik "prvi moral veliko trpeti - tega ne moremo prikriti - zaradi mož in organov Cerkve /.../" (Szulc, 1996: 440). Zahteval je pravi zgodovinski in teološki "sodni proces", ki se je zaključil leta 1992 s popolno rehabilitacijo znanstvenih tez, ki jih je zagovarjal *Galilei* (Erba et al., 2001: 707). Rešitev Galilejeve časti po treh stoletjih in pol je zaznamovala izjemen preboj v zgodovini cerkve, *Janezu Pavlu II.* pa odprla pot k nadaljnjemu pretresanju cerkvene zgodovine.

Leta 1982 je papež med obiskom Madrida govoril o španski inkviziciji, v letu 1983 je na Dunaju obravnaval vprašanje vojn v imenu krščanske vere, leta 1984 je v Santo Domingu prvič razpravljal o vprašanju nasilne evangelizacije domorodcev. Med potovanjem v Afriki se je opravičil "našim afriškim bratom" za suženjstvo, leta 1986 je med zgodovinskim obiskom rimske sinagoge prvič svečano obsodil preganjanje judovskega ljudstva (Erba et al., 2001: 707). Odločne besede so bile izgovorjene v vatikanski baziliki 7. decembra 1991, ko je papež

obsodil "pasivnost" kristjanov do nacističnih pokolov. Tudi kasneje je večkrat omenil nacistični genocid ter podprl nastanek dokumenta *Spominjajmo se: premišljevanje o holokavstu*, ki ga je leta 1998 izdala Komisija za verske odnose z judovstvom. Leta 1992 je Janez Pavel II. spregovoril Indijancem, katerih "ne prenehamo prositi odpuščanja", večkrat je tudi govoril o "ranjenih" Južnoameričanih, ki so jih ranili *conquistadores* (Erba et al., 2001: 707). Maja 1994 je papež poslal vsem kardinalom 27 strani dolgo pismo, v katerem je nanizal vrsto področij, v zvezi s katerimi lahko Cerkev razmisli še o drugih napakah, ki jih je napravila v zgodovini, od verskih vojn, ki so, kot je dejal, "neopravičljivo dopustile strašno nasilje v imenu vere", do sodišč inkvizicije (Szulc, 1996: 443). Obsodba metod rimske inkvizicije je nastala leta 1994 v papeški spodbudi, namenjeni kardinalom, v kateri je poudaril, da je vrhovno ekleziastično sodišče večkrat delovalo v smislu kršenja človekovih pravic (Erba et al., 2001: 707 - 708). Leta 1995 se je dotaknil teme križarskih vojn, leta 1996 pa v Nemčiji (Paderborn) razglabljal o odzivu RKC na protestantsko reformacijo ter omenil, da je Luter opravil "pomembno zahtevo" ter na ta način spodbudil teologijo, ki je bila bliže Svetim zapisom, nato je še leta 1997 v Parizu obsodil tragedijo hugenotov ter jo označil za "dejanje, ki nasprotuje evangeliju" (Erba et al., 2001: 708). V jubilejnem letu, na prelomu tisočletja, pa se je odločil opraviti sintezo vseh svojih dosedanjih razmišljanj o preteklih krivdah, saj, kot sam pravi, je njegov cilj "spraviti kristjane s svetom in med seboj".

9. ZAKRAMENT SPRAVE

Papeževo opravičilo temelji torej na želji po spravi, ki ima v katolicizmu status *zakramenta*⁶⁷ in ki predstavlja dejanje, ki vernika očisti grehov in približa Bogu. Papež je večkrat poudaril, da "priznati lastno bedo pred božjim obličjem ne pomeni ponižati se, temveč živeti resnico o svoji omejenosti in tako doseči pravo veličino pravičnosti in milosti po padcu v greh, ki je posledica hudobije in slabotnosti" (Zakrament pokore, 1997: 54).

9.1. Osvoboditi se bremena grehov in doseči spravo

Po katoliški doktrini se z zakramentalno izpovedjo grehov, ki ji sledi odveza, spravimo z Bogom in s Cerkvijo (Zakrament pokore, 1997: 30) in tako začutimo pravi namen

⁶⁷V prvih šestih stoletjih se je zakrament sprave obhajal v obliki javne pokore. Proces spreobrnjenja se je uresničeval v spokornih dejanjih. Z uvajanjem "zasebne" spovedi se je spremenila tudi struktura obhajanja zakramenta sprave. Poudaril se je vidik podarjenega odpuščanja. Zakrament sprave je vedno služil osvoboditvi človeka, vkleščene v začaran krog greha in krivde (Žlof, 1994).

sprave, ki pomeni približevanje temeljnim evangelijskim držam, od katerih so se posamezniki, ustanove ali skupnost tekom časa oddaljili (Družina, 19. 3. 2000: 4).

Tri temeljne vsebinske razsežnosti zakramenta sprave so spreobrnjenje (*metanoia*), sprava (*katallog*) in odpuščanje (*aphesis*). Spreobrnjenje označuje neko temeljno spremembo, sprava ustvari vezi med ljudmi, odpuščanje pa je dar Boga (Žlof, 1994). V zakramentu sprave gre za spravo grešnika z Bogom, ki je subjekt sprave, in s Cerkvijo, ki je hkrati subjekt (posrednik) in objekt sprave (ibid).

Papež je večkrat poudaril, da *jubilej* predstavlja primeren okvir za ponovno odkritje in zavzeto obhajanje zakramenta sprave v njegovem najglobljem pomenu. Oznanjevanje spreobrnjenja kot nujne zahteve krščanske ljubezni je po njegovem mnenju posebej pomembno v sedanji družbi, v kateri se večkrat zdi, da so izgubljeni sami temelji etičnega gledanja na človekovo življenje (V zarji tretjega tisočletja, 1995: 41). Ideja sprave ima svoje biblično ozadje predvsem v obhajanju jubileja, saj je bilo "obhajanje jubileja vključno priznanje krivde in poskus ponovne vzpostavitve pravičnega reda" (Spomin in sprava, 2000: 22).

10. JUBILEJ

Beseda *jubilej* izhaja iz hebrejske besede *Yobel*, ki pomeni oven, natančneje ovnov rog, na katerega so v preteklosti zaigrali, ko so oznanjali pomembne dogodke. Kasneje je bila prevedena v latinščino, *Jubilaeus*, označevala pa je obletnico pomembnega dogodka ali dejavnosti oziroma čas, posvečen Bogu (Battisti et al., 2000: 59, Palumbo, 1999: 39, Erba et al., 2001: 286).

10.1. Pomen jubilejnega leta

Po Mojzesovi postavi se je jubilej ponavljal vsako sedmo leto, imenovano tudi *sobotno leto*, v katerem so pustili počivati zemljo in osvobodili sužnje.⁶⁸ V sobotnem letu je postava poleg osvobajanja sužnje predvidevala tudi odpustitev vseh dolgov. Vse to pa se je moralo opraviti zavoljo božje časti. Ena od najpomembnejših posledic jubilejnega leta je bila splošna "emancipacija" (osamosvojitve) vseh prebivalcev, potrebnih osvoboditve. Ni bilo mogoče, da bi bila komu dokončno odvzeta zemlja, kajti pripadala je Bogu; prav tako Izraelci niso mogli za vedno ostati v stanju sužnosti, kajti Bog jih je "odkupil" zase kot svojo izključno

⁶⁸Obeznost osvobajanja sužnje so urejali podrobni predpisi, vsebovani v Prvi Mojzesovi knjigi (23, 10 - 11), v Tretji Mojzesovi knjigi (25, 1 - 28) in v Peti Mojzesovi knjigi (15, 1 - 6), to je dejansko v vsej svetopisemski postavodaji, ki s tem dobiva posebno razsežnost.

lastnino, ko jih je osvobodil sužnosti v Egiptu (V zarji tretjega tisočletja, 1995: 17, Battisti et al., 2000: 59). Po krščanski doktrini je jubilej dopuščal pridobiti izvorno in primitivno nedolžnost na novo krščenega otroka, ki bi omogočala večno blaženo posmrtno življenje v raju (Palumbo, 1999: 38-39).

Prvi jubilej se je zgodil leta 1300 s papežem *Bonifacijem VIII.* (1294 - 1303). Jubileji naj bi si nato sledili vsakih 100 let, a je kasneje *Klemen VI.* (1342 - 1352) določil 50-letni interval, ki pa se je z *Urbanom VI.* (1378 - 1389) zmanjšal na 25 let. Poleg rednih jubilejev pa obstaja tudi možnost razglasitve izrednega jubileja, v primeru izjemnih dogodkov, ki so se zgodili tekom krščanske zgodovine (Erba et al., 2001: 292).

Papež *Janez Pavel II.* pravi, da je jubilej "leto Gospodovega usmiljenja", je značilnost Jezusovega delovanja in ne samo časovna (kronološka) opredelitev določene obletnice" (V zarji tretjega tisočletja, 1995: 17). "Vendar pa je veselje vsakega jubileja na poseben način veselje zaradi odpuščanja krivd, veselje zaradi spreobrnitve. Zato se zdi primerno znova postaviti v ospredje pokoro in spravo" (V zarji tretjega tisočletja, 1995: 30).

Vstop v novo tisočletje je predstavljal za papeža *Janeza Pavla II.* pomembno zgodovinsko prelomnico, na kar je opozoril že leta 1983, ko je razglasil sveto leto ob 1950-letnici odrešenja, in poudaril, da se morajo vsi ljudje dobre volje, predvsem pa kristjani, temeljito pripraviti na vstop v novo tisočletje (Aubert, 2002: 385). Dejal je: "Če je bilo pravkar minulo leto sprave in odpuščanja, naj bi bilo novo tisočletje, ki je pred nami, obdobje poglobljenega prizadevanja, da se napake preteklosti ne bi ponovile." (Aubert, 2002:386).

10.2. Jubilej 2000

Veliki jubilej leta 2000 je bil 28. jubilej zapovrstjo. Papež *Janez Pavel II.* ga je napovedal v buli *Incarnationis Mysterium*, Cerkev pa je na veliki dogodek pripravil z apostolskim pismom *Tertio Millennio Adveniente*.⁶⁹ Sveto leto se je pričelo na sveti večer leta 1999 z geslom *Leto Gospodovega usmiljenja* (Aubert, 2002: 385 - 386) ter z odprtjem svetih vrat *bazilike sv. Petra* (Erba et al., 2001: 698), zaključil pa se je z mašo na *trgu sv. Petra* v Rimu, 6. januarja 2001. Ob zaključku je papež izdal tudi apostolsko pismo *Ob začetku novega tisočletja*, kjer je jasno načrtal program kristjana v tretjem tisočletju (Aubert, 2002: 385 - 386). Papež je večkrat poudaril, da je potrebno živeti jubilej v duhu globoke ponižnosti, zato je tudi sam ob različnih priložnostih javno prosil odpuščanja za določene zgodovinske dogodke, v katere so bili posredno ali neposredno vpleteni kristjani, višek pa je predstavljala

⁶⁹V zarji tretjega tisočletja.

spokorna maša, 12. marca v *baziliki sv. Petra*, kjer je papež javno prosil Boga odpuščanja za vse grehe, ki so jih v preteklosti zakrivili "otroci" Cerkve (ibid).

Svoj namen, izpovedati krivice, je papež med vrsticami napovedal že leta 1993, ko je v intervjuju za časopis *La Stampa* dejal: "Vsekakor je potrebno ob koncu tega tisočletja opraviti preiskus vesti; kje smo, kam nas je privedel Kristus, kje smo skrenili s poti evangelija." (La Stampa, 12. 11. 1993 v Erba et al., 2001: 708). 13. junija 1994 je *Janez Pavel II.* obrazložil svoj namen izpovedati "grehe" preteklosti, vendar je predlog naletel na veliko negodovanje s strani kardinalov, ki ga tudi niso podprli. Papeža to ni ustavilo, zato je napisal dokument *V zarji tretjega tisočletja*, kjer je izpostavil potrebo "očiščenja spomina". Takrat se je angažirala tudi *Mednarodna teološka komisija* in po treh letih študija predstavila dokument *Spomin in sprava: cerkev in napake preteklosti* (Erba et al., 2001: 708).

Jubilej leta 2000 pa je bil deležen tudi mnogih kritik. Mnogi so opozarjali, da obstaja opazna razlika med biblijskim jubilejem in jubilejem 2000. Nesti komentira: "Veliki jubilej leta 2000 je postal velik cirkus, zmeraj bolj podoben olimpijskim igram ali svetovnemu nogometnemu prvenstvu, vendar mnogo večjih razsežnosti. Dogodek, ki ga ne smejo zamuditi poslovneži in preračunljivci; vlak, na katerem ima vsak priložnost kaj pridobiti, zato poskuša splezati nanj, ni pomembno kako, ali s prerivanjem in porivanjem, ni pomembno, kakšno korist ima od tega. Sveto jubilejno leto je kompleksen dogodek, kjer se prepletata dve dimenziji; sveto in profano. Žal danes druga dimenzija, zahvaljujoč razvoju komunikacijskih sredstev, grozi, da bo iz jubileja naredila le veliko predstavo in s tem jubilej nedvomno vsebinsko in pomensko osiromašila." (Nesti v Fisichella, 2000: 67). Vsekakor jubilej 2000 ni predstavljal jubileja, o katerem govori Sveto pismo, kjer je opisan kot leto osvoboditve in oddolžitve v živečem spominu Boga, ki je osvobodil izraelsko ljudstvo izpod egipčanskega suženjstva.

Mnogi v številnih manifestacijah, učinkoviti organizaciji osrednjega komiteja in drugih katoliških institucij vidijo le priložnost, ki jo je ustvarila in izkoristila Cerkev z namenom pridobiti večjo vidnost in veljavo v času vedno večje sekularizacije, da bi se pokazala v luči moči in veljave. Zato Nesti meni, da je tako obhajan jubilej postal le apoteoza sekularizacije. Temelj vsega predstavlja ideja, da tisto, kar velja, je moč pokazati, da tudi mi veljamo (Nesti v Fisichella, 2000 : 65).

11. SPOMIN IN SPRAVA: Cerkev in napake preteklosti

Dokument je oblikovala *Mednarodna teološka komisija*⁷⁰ na pobudo papeža *Janeza Pavla II.*, služil pa naj bi kot "podlaga" papeževi prošnji za odpuščanje preteklih napak Cerkve. Papež si je zadal težko nalogo opravičiti se za dve tisočletji krute in nasilne zgodovine ter opravičiti tiste, ki naj bi predstavljali Kristusov nauk na zemlji. Cerkev se je tako pričela soočati z nepravilnostmi in krivicami, ki so jih storili njeni člani tekom stoletij in s pomočjo priznanja poskušala "očistiti" svoj spomin. Kakor koli že, mnogi, ki so storili te napake, so že dolgo mrtvi in nihče ne ve, ali so se jih sploh zavedali. Nekateri izmed njih so bili razglašeni celo za svetnike (splet A).

Dokument je v svojem bistvu teološko delo, čeprav se besedilo nanaša na nekatere zgodovinske dogodke, z namenom poudariti določene aspekte; temelji pa na prepričanju, da "more spomin na pretekla pohujšanja ovirati današnje pričevanje Cerkve in priznavanje napak, ki so jih zakrivali otroci včerajšnje Cerkve, more podpirati prenovitev in spravo v sedanjosti" (Spomin in sprava, 2000: 13).

11.1. Izid in predstavitev dokumenta

V tiskovnem središču Svetega sedeža so dokument predstavili 7. marca 2000, dva dni kasneje, 9. marca 2000, pa so v tiskovnem središču *Družine* predstavili tudi izid slovenskega prevoda (Družina, 19. 3. 2000: 4). Pri tem so sodelovali tedanji ljubljanski nadškof in metropolit dr. *Franc Rode*, mons. prof. dr. *Anton Štrukelj*⁷¹ in dr. *Janez Gril*⁷². Nadškof *Rode* je ob tem dejal, da krivda ne bremeni samo RKC, temveč da smo vsi krivi, tako verske skupnosti kot države, saj "v zgodovini ni nedolžnih narodov" (Družina, 19. 3. 2000: 4). Omenil je krivice, ki so jih drugim narodom povzročili Francozi, Nemci, Japonci, ter poudaril, da se le ti imajo opravičiti za marsikaj (Družina, 19. 3. 2000: 4). To pa kaže na tipično obrambno držo, ki jo RKC prakticira že vrsto let, in ki preusmerja pozornost na krivde drugih z namenom zmanjšati lastno odgovornost za storjene napake.

⁷⁰*Mednarodno teološko komisijo* je ustanovil papež *Pavel VI.* ob koncu Drugega vatikanskega koncila, šteje pa trideset članov, ki so imenovani za dobo petih let in ki plenarno zasedajo pod predsedstvom kardinala *Josepha Ratzingerja*, prefekta Kongregacije za nauk vere, enkrat letno v Rimu.

⁷¹Mons. prof. dr. Anton Štrukelj je kot član Mednarodne teološke komisije tudi sodeloval pri pripravi dokumenta.

⁷²Dr. Janez Gril je direktor Tiskovnega urada Slovenske škofovske konference.

11.2. Zgradba dokumenta

Dokument sestavlja šest poglavij, v katerih se poskuša podati odgovore na sledeča vprašanja:

- Čemu dejanja opravičevanja?
- Kdo so primerni subjekti?
- Kaj je predmet teh dejanj, kako ga je potrebno določiti in pri tem pravilno povezati zgodovinsko in teološko presojo?
- Kdo so naslovljenci?
- Kakšne so moralne posledice?
- Kateri so možni učinki za cerkveno in družbeno življenje?

Iz navedenih vprašanj je torej razvidno, da dokument ne teži k temu, da bi raziskoval posebne primere iz zgodovine, temveč je njegov namen predvsem pojasniti predpostavke, ki utemeljujejo obžalovanje preteklih napak (Spomin in sprava, 2000: 6). Postavljena vprašanja se tako zrcalijo tudi v zgradbi besedila; v uvodu je predstavljen namen in cilj besedila, sledi kratek zgodovinski pregled teme, kjer so opisana predhodna opravičila verskih voditeljev (1. poglavje), nato so predstavljene svetopisemske obravnave tematike (2. poglavje) ter razčlenjene teološke osnove, ki predpostavljajo odpuščanje (3. poglavje). Nadaljuje s povezavo teološke in zgodovinske presoje (4. poglavje) ter razčleni moralne (5. poglavje) in misijonarske implikacije dejanj obžalovanja preteklih napak (6. poglavje).

Rdeča nit, ki se pleče skozi vsa poglavja, pa utemeljuje, zakaj ostaja Cerkev, kljub neskončni "grešnosti" svojih članov, vedno sveta in neokrnjena. Med Cerkvijo, ki je "hkrati sveta in vedno potrebna očiščevanja" (C8⁷³) in med vernimi kristjani oziroma njenimi "sinovi in hčerkami", ki so neizogibno "grešne narave", obstaja ključna razlika.

11.3. Očiščenje spomina

"Očistiti spomin pomeni odstraniti iz osebne in skupnostne vesti vse oblike sovražnosti in nasilja, ki jih je utegnila pustiti tam dediščina preteklosti, in sicer očistiti na podlagi nove in stroge zgodovinsko-teološke presoje, ki utemeljuje dosledno prenovljeno moralno ravnanje." (Spomin in sprava, 2000: 38).

Izraz *očiščenje spomina* se prvič pojavi v buli o napovedi svetega leta 2000, *Incarnationis mysterium*,⁷⁴ kjer je poudarjen njegov ključen pomen za praznovanje svetega leta.⁷⁵ Bistvo očiščenja se izraža v prepričanju, da vsi nosimo breme zmot in krivd teh, ki so

⁷³*Lumen gentium*, Dogmatična konstitucija o Cerkvi.

⁷⁴29. november 1998.

⁷⁵Tudi leto odpustitve in milosti (Spomin in sprava, 2000: 9).

živeli pred nami, breme njihovih "grehov" je neposredno povezano z nami. Zato so vsi kristjani povabljeni, da prevzamejo odgovornost za storjene napake prednikov. V *Zarji tretjega tisočletja* papež poudari, da "to morajo storiti, ne da bi karkoli pričakovali v zameno, pač pa samo zato, ker je božja ljubezen izlita v naša srca" (V zarji tretjega tisočletja, 1995: 35).

Papež poudari, da "/c/erkev ne more prestopiti praga novega tisočletja, ne da bi svoje sinove vodila k očiščenju, kesanju napak, nezvestob, nedoslednosti in zamujanj." (V zarji tretjega tisočletja, 1995: 31). Bistvo dokumenta *Spomin in sprava: Cerkev in napake preteklosti* zadeva prav to dejanje očiščenja, ki naj bi predstavljalo "proces prenovljene ocenitve preteklosti, sposobne nemalo vplivati na sedanost /.../" (Spomin in sprava, 2000: 47), njegov namen pa je odstraniti iz osebnega in skupnostnega spomina vsak vzrok za možno zamero zaradi prestanega zla.

Dr. Štrukelj razlaga, da "očiščenje spomina" pomeni "samokritično soočenje z lastno preteklostjo, ki jo je greh popačil" (Družina, 19. 3. 2000: 5). Kar pa ne pomeni, da se hoče Cerkev "oprati" pred zgodovino ali pozabiti krivde. *Dr. Štrukelj* poudarja, da "/c/ilj dokumenta in spravna bogoslužja je marveč ozdravljeni in "očiščeni spomin" na tiste rane, ki smo jih v preteklosti zadajali sebi ali drugim" (ibid). V dokumentu se torej poskuša prikazati "teološka razmišljanja o pogojih, ki omogočajo dejanja "očiščenja spomina" v zvezi s priznanjem napak preteklosti" (Spomin in sprava, 2000: 6).

11.4. Opravičiti se ... komu?

"/.../ samo Bog je vedno usmiljen in pripravljen izbrisati grehe." (Spomin in sprava, 2000: 19).

Namen dokumenta se je opravičiti za pretekle napake, prositi odpuščanja, vendar na koga je ta prošnja naslovljena? Načeloma bi morala biti naslovljena na vse skupine ljudi, ki jim je bila kdaj storjena krivica oziroma na njihove potomce. A temu ni tako. Opravičilo je predvsem namenjeno Bogu, omenja pa se tudi "morebitne (op. H. M.) človeške naslovljence, zlasti če gre za kolektivne, znotraj ali zunaj cerkvene skupnosti", ki jih "je potrebno določiti s primernim zgodovinskim in teološkim razločevanjem /.../" (Spomin in sprava, 2000: 50). V prošnji za odpuščanje se naslavlja na Boga, saj "/l/e pred njegovim obličjem je mogoče priznavati krivde tako preteklosti kakor sedanosti, če naj prejmemo spravo od Njega in z Njim v *Jezusu Kristusu*, edinemu Odrešeniku sveta, ter postanemo sposobni ponuditi odpuščanje tem, ki so nas žalili" (Spomin in sprava, 2000: 7 - 8).

V priznanju krivde je torej vključena tudi pripravljenost odpustiti tistim, ki so bili krivični do kristjanov. Gre za poskus preusmeritve pozornosti na krivde drugih, ki Cerkev postavi v (njej priljubljen) položaj žrtve, ki je bila tolikokrat po krivem obsojena in ranjena, toda kljub temu premore toliko srčne veličine, da je pripravljena prva odpustiti tistim, ki so jo prizadeli. "Ta ponudba odpuščanja se pokaže še posebno pomembna, če pomislimo na tolikera preganjanja, ki so jih kristjani pretrpeli v potekanju zgodovine." (Spomin in sprava, 2000: 8). Rezultat je v tem, da Cerkev tudi iz tega boja, kjer naj bi se izkazala za zmotljivo, "grešno", pokorno (morda človeško?), triumfira kot zmagovalka. Kljub vsej "grešnosti" ostaja sveta, kljub vsem napakam, ki jih je storila, ostaja nezmotljiva, kljub vsem krivicam, ki jih je zagrešila, s priznanjem doseže katarzo, "očisti" spomin in ponudi roko sprave tistim, ki so jo v preteklosti prizadeli.

11.5. "Večna svetost Cerkve"

"Cerkev, ki ima v svoji sredi grešnike, je hkrati sveta in vedno potrebna očiščevanja ter nikoli ne preneha s pokoro in prenavljanjem." (C8).

Priznavanje napak, javno opravičevanje za storjene krivice in obžalovanje preteklih zmot nikakor ne izključuje cerkvene svetosti, ki Cerkvi daje pravico oznanjati razodete resnice.

V dokumentu je institucija Cerkve opredeljena kot "skupnost krščenih, neločljivo vidna in delujoča v zgodovini pod vodstvom pastirjev, v globini svoje skrivnosti pa zedinjena po delovanju Svetega Duha" (Spomin in sprava, 2000: 6). Drugi vatikanski koncil razlikuje med "neminljivo zvestobo Cerkve in slabostmi njenih udov /.../ med njo, ki je Kristusova nevesta, "brez madeža in gube /.../ sveta in brezmadežna" (Ef 5,27), ter med njenimi otroki, grešniki, ki jim je odpuščeno in ki so klicani k trajni *metanoi*,⁷⁶ k prenavljanju v Svetem Duhu" (Spomin in sprava, 2000: 10, 11).

Dokument utemeljuje ambivalenten položaj Cerkve s predpostavko, da njeno bistvo tvorita dve razsežnosti; *božja* in *človeška*. "V moči tega občestva se Cerkev izkazuje kot povsem edinstven subjekt v zgodovini človeštva, tako da more prevzeti nase odgovornost za darove, zasluge in krivde svojih današnjih, kakor tudi včerajšnjih otrok." (Spomin in sprava, 2000: 25). "Cerkev je, skratka, v svoji "skrivnosti" srečevanje svetosti in slabosti, neprenehno odrešena in vedno znova potrebna moči odrešenja." (Spomin in sprava, 2000: 26).

⁷⁶Metanoia ali spreobrnjenje označuje nekakšen obrat v življenju človeka, neko temeljno spremembo, v kateri grešnik zavrže greh in začne iskati novo pot (Žlof, 1994).

Dokument poudarja neomajno svetost Cerkve, vendar opozarja na razliko med *svetostjo Cerkve* in *svetostjo v Cerkvi*. Svetost Cerkve zagotavlja "nepretrganost poslanstva božjega ljudstva do konca časov ter verujoče spodbuja in jim pomaga, da si prizadevajo za subjektivno in osebno svetost" (Spomin in sprava, 2000: 26). Osebna svetost oziroma svetost v Cerkvi pa ima socialno naravo, kar pomeni, da je usmerjena v blagor vseh. Teži se k temu, da bi svetosti Cerkve ustrezala tudi svetost v Cerkvi, kar pomeni, da naj bi verniki vzorno izpolnjevali krščanska načela in ravnali v skladu z verskimi določili.⁷⁷

Cerkvena svetost je torej vendarle nepopolna, saj se sooča z neprestano navzočnostjo "greha". "Zato se Cerkev, čeprav je zaradi svoje včlenitve v Kristusa sveta, ne utruja delati pokore: in grešne otroke vedno priznava pred Bogom in pred ljudmi za svoje, tako današnje kot včerajšnje." (Spomin in sprava, 2000: 28).

Vse kaže, da je torej svetost močnejša od "greha", saj ji še tako huda "grešnost" ne more do živega. Cerkev se torej prepozna za eksistencialno sveto, a se kljub temu izpoveduje za "grešno", "ne kolikor bi bila subjekt greha, marveč kolikor z materinsko solidarnostjo sprejema težo krivd svojih otrok /.../" (Spomin in sprava, 2000: 30). V tem primeru ne gre niti za čisto grešnost niti za čisto svetost, temveč za grešno svetost oziroma sveto grešnost, specifično mešanico, s katero se ponša le RKC.

Trditev, da je Cerkev brezmadežna ter da so njeni otroci "grešni", bi bila deloma upravičena, če bi jasno in nedvoumno poudarila, da so med otroke Cerkve všteti tudi papeži, kardinali, škofje in ostali cerkveni veljaki, ne le laični verniki. 'Mi smo Cerkev in mi smo grešili' bi se morala glasiti spoved, saj Cerkev kot "sveta nevesta Kristusa" obstaja le na spiritualnem, mističnem in eshatološkem nivoju zunaj zgodovine (Reese, 2000).

11.6. Svetopisemski pristop do priznavanja krivde

"Priznati včerajšnja popuščanja je dejanje poštenja in poguma, ki nam pomaga, da okrepimo svojo vero, postanemo previdni in pripravljeni spoprijeti se z današnjimi skušnjavami in težavami." (V zarji tretjega tisočletja, 1995: 31).

V dokumentu se poskuša najti odgovor tudi na vprašanje, kakšno ozadje nudi svetopisemsko pričevanje povabilu *Janeza Pavla II.*, naj Cerkev izpove pretekle napake.

⁷⁷Najpopolnejši izraz tega predstavlja podoba svetnika, ki "sprejme božji načrt in s pomočjo milosti uskladi vse svoje bitje z načrtom Najvišjega" (Spomin in sprava, 2000: 27).

11.6.1. Stara zaveza

Izpovedi "grehov" in s tem povezane prošnje za odpuščanje je mogoče zaslediti v celotnem Svetem pismu (Spomin in sprava, 2000: 16). V *Stari zavezi* razlikujemo dve osnovni kategoriji spovednih besedil: besedila izpovedi osebnih grehov in besedila izpovedi grehov celotnega ljudstva (in grehov njegovih prednikov) (ibid). V našem primeru je pomembna predvsem druga kategorija, ki se deli na različne podtipе besedil; prva serija besedil se nanaša na celotno ljudstvo, ki izpoveduje svoje grehe proti Bogu, ne da bi se oziralo na krivde preteklih generacij.⁷⁸ Druga skupina besedil predstavlja izpoved grehov ljudstva s strani njihovega (verskega) poglavarja.⁷⁹ Tretja skupina besedil prikazuje ljudstvo ali njihovega poglavarja pri obžalovanju grehov prednikov,⁸⁰ četrta skupina besedil pa se nanaša na izpovedi, ki krivde prednikov povezujejo z zmotami sedanje generacije.⁸¹ Iz analize navedenih besedil pa sledi, da je izpoved v primerih, kjer so omenjeni "grehi očetov", naslovljena le na Boga, saj so grehi bili storjeni neposredno proti Njemu, ne pa proti drugim človeškim bitjem. Čemu ni čutiti potrebe, da bi za odpuščanje krivd očetov prosili sedanje sogovornike? Odgovor tiči v *teocentričnosti* Svetega pisma, ki "daje prednost bodisi individualnemu bodisi narodnemu priznanju napak, zagrešenih proti Bogu" (Spomin in sprava, 2000: 17). Poleg tega je bilo vsako dejanje nasilja zoper druga ljudstva umevano kot neposredno "božje naročilo".⁸² "Zdelo bi se, da v takšnih primerih vsebovano božje naročilo izključuje vsako možno prošnjo za odpuščanje." (Spomin in sprava, 2000: 18). V svetopisemskih besedilih je pomemben predvsem čut "medgeneracijske solidarnosti v grehu", ki se izraža v izpovedi "grehov prednikov" pred Bogom in ki ga posnema tudi papež *Janez Pavel II.*, ko prosi odpuščanja za zgodovinske krivde svojih otrok.

11.6.2. Nova zaveza

V *Novi zavezi* je z idejo krivde povezana tema absolutne svetosti Boga, ki se realizira v svetosti *Jezusa Kristusa* "in Sinove svetosti so deležni "njegovi"⁸³ (Spomin in sprava, 2000: 19). Velik poudarek je dan temi sprave in odpuščanju žalitev. "Kristjan je torej poklican k ljubezni in odpuščanju po meri, ki presega vsakršno človeško mero pravičnosti in ustvarja

⁷⁸Primer takega priznanja predstavlja biblični dogodek, ko puščavski rod priznava, da je grešil, ko je odklanjal, da bi šel naprej in vstopil v obljubljeni deželo, 5 Mz 1, 41.

⁷⁹Primer tovrstnega opravičila ponazarja Mojzesova prošnja: "Odpusti našo krivdo in našo pregreho." (2 Mz 9, 27).

⁸⁰Prim. Jer 31, 29 in Ezk 18,2: "Očetje so jedli kisl grozdje in zobje otrok imajo skomino."

⁸¹Žal 5: "Naši očetje so grešili in jih ni več, mi pa nosimo njih krivde".

⁸²Primer tega Joz 2–11 in 5 Mz 7,2 (iztrebljanje Kanaancev) ali 1 Sam 15 in 5 Mz 25,19 (uničenje Amalečanov).

⁸³Verniki, kristjani.

medsebojnost med človeškimi bitji /.../” (Spomin in sprava, 2000: 19). V Novi zavezi Jezus poudarja, da je oseba, ki je utrpela krivico ali bila žaljena, poklicana, da stori prvi korak in izbriše žalitev z odpuščanjem, ”zavedajoč se, da je sama grešnik pred Bogom /.../” (ibid). Nikjer pa ni zapisano, naj kristjani izpovedujejo pretekle krivde kot tudi, da bi naj Cerkev usmerila svojo pozornost na pretekle krivice in prosila zanje odpuščanje.

Iz povedanega sledi, da v Svetem pismu ni enoznačnega potrdila za papeževo težnjo, naj Cerkev zaznamuje jubilejno leto s priznanjem krivde za vse trpljenje in žalitve, za katere so bili v preteklosti odgovorni njeni otroci. Težnjo pa je mogoče razložiti, opirajoč se na svetopisemsko razlago svetosti Boga, medgeneracijske solidarnosti vernikov in priznavanja svoje krivde.

11.7. Zgodovinska in teološka presoja preteklosti

”Cerkev se ne boji resnice, ki izhaja iz zgodovine. Pripravljena je priznati napake, kjer so dokazane, predvsem tam, kjer gre za dolžno spoštovanje oseb ali skupnosti. Cerkev ne zaupa posplošenim izjavam bodisi oprostivne ali obsodbe različnih zgodovinskih obdobj. Raziskavo o preteklosti zaupa potrpežljivi in pošteni znanstveni rekonstrukciji, ki bo prosta konfesionalnih ali ideoloških predsodkov, bodisi kar zadeva obdolžitev, ki jo bremenijo, kakor tudi krivic, ki jih je pretrpela.”⁸⁴ (Spomin in sprava, 2000: 36).

Dokument poudarja, da je ključnega pomena pravilna zgodovinska presoja, na kateri se lahko izvede ustrezna teološka ocenitev; ”/.../ izogibati se moramo tako apologetike, ki bi hotela vse opravičiti, kakor tudi nedopustnega obtoževanja na temelju zgodovinsko nevzdržnega pripisovanja odgovornosti” (Spomin in sprava, 2000: 31).

Dokument se spušča v natančne razlage, kako naj poteka interpretacija zgodovine, razčlenjuje odnos med subjektom, ki interpretira, in preteklostjo kot predmetom interpretacije, odnos tujosti med razlagalcem in predmetom razlage, kako razumeti objektivnost preteklosti, se osvoboditi vseh dosedanjih predsodkov in predrazumevanj ...

Poudarja, da interpretacija, v kateri se dopolnjujeta zgodovinska in teološka presoja, zahteva dosledno upoštevanje diferenciacije in tujosti med sedanostjo in preteklostjo. ”Posebno tedaj, ko nameravamo soditi o možnih preteklih napakah, se moramo zavedati drugačnosti zgodovinskih, socioloških in kulturnih časov cerkvenega delovanja /.../ Različne so osebe, ustanove in njihove pristojnosti; različni so načini mišljenja in različne so tudi okoliščine.” (Spomin in sprava, 2000: 34). ”Poštena zgodovinska presoja ne more mimo pozorne preučitve vsakokratnih kulturnih pogojev /.../ Toda upoštevanje olajševalnih

⁸⁴Janez Pavel II., govor 1. 9. 1999, v L'Osservatore Romano, 2. 9. 1999, 4.

okolščin ne odvzema Cerкви dolžnosti, da globoko obžaluje slabosti tolikernih svojih otrok." (Spomin in sprava, 2000: 36).

Tukaj se srečamo z idejo, da so bila pretekla dejanja pogojevana s strani različnih faktorjev ter da jih ne smemo obravnavati z vidika današnjih časov, kjer vlada drugačna miselnost. Strinjam se, da so bili razlogi in vzgibi za določena dejanja nekoč drugače obravnavani, vendar verjamem, da so bili zločini prepoznani kot taki tudi v preteklosti. Umor je zločin danes, kakor je bil pred 500 leti, in teža tovrstnega zločina ni nič manjša, kljub temu, da so ga storili v duhu drugačnega prepričanja.

11.8. Priznanje napak

"Cerkev je povabljena, da se z bolj živo zavestjo žalosti zaradi greha svojih otrok." (Spomin in sprava, 2000: 12).

Končno, na 40. strani, se posvetijo nekaterim primerom iz zgodovine, v katerih "SE ZDI", da je ravnanje otrok Cerkve močno nasprotovalo evangeliju *Jezusa Kristusa*.

11.8.1. Ločitev kristjanov

Za glavna razdora prejšnjega tisočletja štejejo razkol med Cerkvami Vzhoda in Zahoda v začetku tisočletja ter razkol na Zahodu, ki se je zgodil štiri stoletja kasneje, v obdobju reformacije. Razlog obeh razcepitev je bilo po njihovem mnenju pomanjkanje nadnaravne ljubezni, *agape* (Spomin in sprava, 2000: 41). "V moči priznanja tega pomanjkanja je papež *Pavel VI.*: prosil za odpuščanje Boga in "ločene brate", ki bi se mogli čutiti žaljeni "od nas" (RKC).⁸⁵" (Spomin in sprava, 2000: 41). V dokumentu je izraženo prepričanje, da je preklic izobčenja⁸⁶ med Vzhodom in Zahodom preko izpovedi krivde očistil spomin in porodil novega.

11.8.2. Uporaba nasilja v službi resnice

"S strani marsikaterih kristjanov je manjkalo razločevanje glede položajev kršenja temeljnih človekovih pravic. Prošnja za odpuščanje velja za vse, kar je bilo opuščeno ali zamolčano iz slabosti ali zmotnega ocenjevanja, za to, kar je bilo strojeno ali rečeno na neodločen ali malo primeren način."⁸⁷ (Spomin in sprava, 2000: 43).

Fraza "*nasilje v službi resnice*" Cerkev pogosto uporablja za označitev njenega ravnanja s "krivoverci" v času inkvizicije, križarskih vojn in nasilnega spreobračanja pripadnikov različnih etničnih skupin. Glede tega dokument obsodi vse oblike širjenja božje besede, "ki so za oznanjevanje razodete resnice uporabljale napačna sredstva, ali niso izvršile

⁸⁵Govor ob odprtju druge seje koncila, 29. 9. 1964

⁸⁶7. decembra 1965.

⁸⁷*Janez Pavel II.*, govor 1.9.1999, v *L'Osservatore Romano*, 2. 9. 1999, 4.

ustreznega evangelijskega razločevanja kulturnih vrednosti ljudstev ali niso spoštovale vesti oseb, katerim je bila vera predložena; mišljene so tudi oblike nasilnosti, izvajane v zatiranju in popravljanju zmot" (Spomin in sprava, 2000: 43). V molitvi odpuščanja za kršitve človekovih pravic je papež dejal, da kristjani Kristusa niso prepoznali v revnih, preganjanih in zaprtih ter da so prepogosto zagrešili "dejanja nepravice, ko so zaupali v bogastvo in oblast" (Dnevnik, 13. 3. 2000).

11.8.3. Kristjani in Judje

"Sovražnost ali nezaupnost številnih kristjanov nasproti Judom v potekanju časa je žalostno zgodovinsko dejstvo in vzrok globokega obžalovanja za kristjane /.../" (Spomin in sprava, 2000: 44).

V dokumentu se priznava, da je odnos Cerkve do judovskega ljudstva drugačno od razmerja, ki ga ima do vsakega drugega verstva. V dokumentu je zapisano: "Kljub temu je zgodovina odnosov med Judi in kristjani zelo mučna zgodovina /.../ Dejansko je bila bilanca teh odnosov v potekanju dveh tisočletij bolj negativna."⁸⁸ (Spomin in sprava, 2000: 44).

Poudarjeno je, da je bila *shoah*⁸⁹ rezultat poganske ideologije, nacizma,⁹⁰ ki je izvajal krut antisemitizem, hkrati pa niso brez krivde tudi kristjani. "Vendar se moramo vprašati, ali ni bilo nacistično preganjanje v odnosu do Judov olajšano s protijudovskimi predsodki, navzočimi v glavah in srcih nekaterih kristjanov /.../ So kristjani nudili vsako možno pomoč preganjanim, še posebno Judom?" (Spomin in sprava, 2000: 44).

Molitvico za odpuščanje grehov zoper Jude je v spokorniški ceremoniji prebral kardinal *Edward Cassidy*: "Molimo, spominjajoč se trpljenja, ki ga je ljudstvo Izraela preživelo skozi zgodovino, da bodo kristjani priznali ne malo število grehov zoper ljudstvo zaveze", papež pa je dodal: "Globoko smo užaloščeni zaradi ravnanja tistih, ki so skozi zgodovino povzročili trpljenje vaših otrok, in prosimo za vaše odpuščanje ter se želimo predati iskrenemu bratstvu." (Dnevnik, 13. 3. 2000).

11.8.4. Zlo sedanjosti

"Resno izpraševanje vesti so želeli mnogi kardinali in škofje predvsem za sedanjo Cerkev. Na pragu novega tisočletja morajo kristjani ponižno stopiti pred Gospoda, da se vprašajo o odgovornosti, ki jo imajo tudi oni glede zla našega časa." (V zarji tretjega tisočletja, 1995: 33).

⁸⁸Sodba novejšega dokumenta Komisije za verske odnose z judovstvom, *Spominjamo se: Premišljevanje o holokavstu*, Rim, 16. 3. 1998, 3.

⁸⁹Hebrejska beseda *shoah* ima širok pomenski obseg: uničenje, ruševina, katastrofa, tema, brezno. Danes to besedo uporabljamo kot oznako za nacistični pokol Judov (Krašovec, 2000).

⁹⁰V govoru papež pravi, da je bil nacizem poganska ideologija. Ali ni papež podpisal pogodbe z Mussolinijevimi in Hitlerjevimi predstavniki? Nacisti niso bili pogani, temveč kristjani! (splet C).

Glede zla sedanjosti v dokumentu opozorijo predvsem na pojav zanikanja Boga, kot proces, ki je nastal v zahodnem svetu.⁹¹ Omenjene so tudi verska brezbržnost, pomanjkanje smisla za transcendentnost človeškega življenja, sekularizem in etični relativizem, zanikanje pravic nerojenega otroka do življenja, brezbržnost do revnih. Krivdo za širitev ateizma vidijo tudi v vedenju vernikov, ki dajejo napačen zgled in ljudi odvrčajo od vere. Dokument razlaga, da "/.../ pogosto kristjani zaradi zanemarjanja verske vzgoje, zaradi takega razlaganja nauka, ki vzbuja nesporazume, ali pa s pomanjkljivostmi svojega religioznega, moralnega in socialnega življenja pristni obraz Boga in religije bolj zakrivajo, kakor pa odkrivajo" (Spomin in sprava, 2000: 45, 46).

Kljub temu da so tokrat kristjani v vlogi spornih členov, se kaj hitro prestavijo v vlogo žrtve in ponovno opozorijo, da čeprav so storili napake, so bili tudi sami tarča krivic in neupravičenih trpljenj: "/.../ nikoli ne smemo pozabiti, kakšno ceno so plačali tolikeri kristjani za svojo zvestobo evangeliju in službi bližnjemu v ljubezni." (Spomin in sprava, 2000: 48).

11.9. Papežovo opravičilo naj bo zgled ostalim

"Dejanja, ki jih papež izvršuje in zahteva, glede napak, zakriviljenih v preteklosti, imajo v tej perspektivi eksemplarično in preroško vrednost, bodisi za verstva bodisi za oblast in narode /.../" (Spomin in sprava, 2000: 8).

Da je dejanje opravičila za pretekle napake res izjemen dogodek, potrjuje tudi dokument *Spomin in sprava*: "Nikdar doslej pa v času obhajanja jubilejev ni nastopila zavest glede morebitnih napak preteklosti Cerkve, pa tudi glede potrebnosti, da prosi Boga odpuščanja zaradi ravnanj v bližnji ali daljni preteklosti" (Spomin in sprava, 2000: 9).

Obžalovanje "bolečih spominov" sta izrazila že *Pavel VI.* ter *Drugi vatikanski koncil*, *Janez Pavel II.* pa je prošnjo za odpuščanje raztegnil na množico zgodovinskih dejstev, v katerih je bila vpletena bodisi Cerkev bodisi posamezne skupine kristjanov.

Ponovno je poudarjena zglednost (eksemplarnost), ki jo predstavlja pošteno priznanje preteklih napak in ki vpliva na miselnost v Cerkvi in civilni družbi. "V tem smislu so številne prošnje za odpuščanje, ki jih je izrekel *Janez Pavel II.*, zgled, ki opozarja na dobroto takega ravnanja in spodbuja k posnemanju, ko posameznike in ljudstva kliče k poštenemu in rodovitnemu izpraševanju vesti s pogledom na pota sprave." (Spomin in sprava, 2000: 40).

⁹¹Tukaj se spet odpre vprašanje sporne obravnave ateizma, ki je v dokumentu predstavljen ne le kot napaka, temveč kot "zlo", kar je povsem v neskladju z načelom svobode vesti, ki ga je sprejel Drugi vatikanski koncil.

Po mnenju komisije ima dokument velik pomen tudi za vsa ostala ljudstva in verstva, saj meni, "da morejo predložena razmišljanja pomagati vsem k napredovanju na poti resnice, bratskega dialoga in sprave" (Spomin in sprava, 2000: 7).

Izražena je zahteva / želja po recipročnosti opravičila, saj velja prepričanje, da bodo primerna dejanja poravnave storjena, v kolikor bo več dialoga in recipročnosti (vzajemnosti) med obema vpletenima stranema na poti sprave. Hkrati pa se zavedajo, da "recipročnost – včasih zaradi religioznih prepričanj sogovornika ni mogoča – sploh ne more veljati za neobhodno nujni pogoj in da se zastojskost ljubezni pogosto izraža v enostranski pobudi" (Spomin in sprava, 2000: 50).

Dejanja poprave so vezana na priznanje odgovornosti, ki ima tako simbolično – preroško naravo kot tudi praktično vrednost. "Tudi v definiciji teh dejanj je zaželeno skupno iskanje z morebitnimi naslovljenci, poslušajoč legitimne zahteve, ki bi jih morda utegnili predložiti" (Spomin in sprava, 2000: 50).

Upoštevati je treba razliko med Cerkvijo in svetno družbo in poudariti naravo zgleda, ki ga daje cerkvena prošnja za odpuščanje in spodbudo za podobne korake "očiščenja" spomina in sprave v najrazličnejših situacijah. "Na pragu tretjega tisočletja smemo upati, da se bodo odgovorni politiki in ljudstva, predvsem tisti, ki so vpleteni v dramatične konflikte /.../ dali voditi tistemu duhu odpuščanja in sprave, za katerega pričuje Cerkev, in se bodo trudili za rešitev kontrastov s pomočjo iskrenega in odkritega dialoga." (Spomin in sprava, 2000: 53).

12. CEREMONIJA V BAZILIKI SV. PETRA

Prvo postno nedeljo v marcu 2000 je papež *Janez Pavel II.* opravil spravno bogoslužje v *baziliki sv. Petra* v Rimu, kjer je prosil odpuščanja vse tiste, ki jim je RKC oziroma njeni člani zadejala kakršne koli krivice.

Obred se je pričel pred Michelangelovim kipcem *Pieta*, kjer je spokorna procesija s papežem in kardinali na čelu za trenutek postala in s tem nakazala, "da želi Cerkev kot Mati Božja objeti Odrešenika, vzeti nase preteklost svojih sinov z njihovimi grehi, prizadejanimi krivicami in napakami vred in Očeta milosti in večnega življenja prositi odpuščanja" (Družina, 19. 3. 2000: 1). Nato se je obred nadaljeval pri oltarju, kjer je *Janez Pavel II.* skromno in ponižno prosil odpuščanja Boga za napake, ki so jih storili "otroci" Cerkve. Dejal je: "Priznati moramo nezvestobo evangeliju, v katero so se zapletli naši bratje, še zlasti v drugem tisočletju. Prosimo odpuščanja za razdeljenosti med kristjani, za uporabo nasilja, h kateremu so se nekateri zatekli v službi resnice, za nezaupanja in sovražnosti do članov drugih

verstev." Poleg tega je še poudaril, da so bili tudi kristjani pogosto predmet nasilja s strani drugih, ter dodal: "Pred ateizmom, versko brezbriznostjo do revščine v številnih državah ne moremo drugače, kot da se vprašamo, kakšna je pri tem tudi naša odgovornost." (splet E).

V obredu je ponovno poudaril bistvo zgodovinskega očiščevanja spomina:

"Ko priznavamo svojo krivdo, odpuščamo tudi krivice, ki so nam jih storili drugi. V zgodovini so bili kristjani zaradi svoje vere nešteto krat predmet zatiranja, prenapetosti in preganjanj. Kakor so žrtve teh dejanj odpustile svojim preganjalcem, tako odpustimo tudi mi. Cerkev se je tako danes kot vedno čutila zavzeta za očiščevanje vsakršne jeze ali maščevalnosti v spominu na te žalostne dogodke. Jubilej tako postaja ugodna priložnost za globoko spreobrnjenje k evangeliju" (Družina, 19. 3. 2000: 4).

Ključni moment obreda je bilo priznanje "grehov" s strani sedmih vatikanskih kardinalov in nadškofov. Pričel je kardinal *Bernardin Gantin* iz Benina (zahodna Afrika) s priznanjem grehov članov Cerkve na splošno, sledil mu je nemški kardinal *Joseph Ratzinger* s priznanjem grehov v službi resnice, kardinal *Roger Etchegaray* iz Francije je izpovedal grehe, ki so krnili edinstvo Kristusovega telesa – Cerkve, kardinal *Edward Cassidy* iz Avstralije se je opravičil zaradi krivic, prizadejanim Judom, sledilo je priznanje nadškofa *Stephena Hamaoa* iz Japonske glede grehov storjenih zoper ljubezen, mir, pravice narodov, spoštovanje različnih kultur in verstev, nigerijski kardinal *Francis Arinze* je priznal grehe, ki so ranili dostojanstvo žene in edinstvo človeškega rodu, zadnji pa je svoje priznanje podal nadškof *Xavier Nguyen Van Thuan* iz Vietnama, ki se je spokoril zaradi grehov zoper temeljne človekove pravice. Po izpovedi grehov je nato vsak izmed kardinalov poljubil lesen križ in prižgal oljno svetilko za oltarjem.

S tem dejanjem naj bi papež, po prepričanju katoliških vernikov, pričel proces notranjega očiščevanja Cerkve in njenih članov ob prehodu v novo tisočletje.

13. ODZIVI NA PAPEŽEVO OPRAVIČILO

Čeprav so bili odzivi na papeževo opravičilo v večini pozitivni, so bili nekateri kristjani hudo zmedeni. Spraševali so se, čemu priznati grehe, ki so jih storile pretekle generacije in za katere sami niso odgovorni. Mnoge je zmedla izjava, da medtem ko so otroci Cerkve "grešni", Cerkev ostaja sveta. Drugi so menili, da je prelahko priznati napake preteklosti ter da se je potrebno posvetiti današnjim nepravilnostim (Reese, 2000). *Rino Fisichella*, rimski nadškof, je dejal: "Skoraj presenetljiva in občudovanja vredna gesta, da Cerkev, ki sebe obravnava kot sveto in ki verjame, da svoje papeže vodi božja roka, prizna in prosi odpuščanja za napake preteklosti. Vendar kaj pa glede sedanjosti? Upajmo, da na

priznanje današnjega zavračanja in izločanja ženske ne bo potrebno čakati do naslednjega jubileja." (Robinson, 2000).

Številni katoliški verniki so se uprli, saj so v priznanju napak videli grožnjo krščanski veri, ki bi sprožil upad njene verodostojnosti. *Paul Cottier*, glavni vatikanski teolog, pa je razložil, da je namen ravno nasproten, saj naj bi opravičilo predstavljalo nov začetek, ustvarjalo vzajemnost z brati v ekumenski sferi in omogočalo nadaljnje odprtje drugim religijam, saj kot sam pravi: "Resnica osvobodi razum in omogoči nov začetek." (splet F).

Odzvali so se tudi židovski voditelji, ki so trdili, da papeževu opravičilo ni zadovoljivo. Očitani so mu predvsem preveliko splošnost ter poudarili, da bi bilo potrebno bolj specifično omeniti cerkvene zmote, še posebno kar se tiče poglavja o antisemitizmu (splet F).

Izrael Meir Lau, vrhovni izraelski rabin, je komentiral: "Papež iz tistega časa, *Pij XII.*, ni omenjen v prošnji za odpuščanje današnjega papeža. Pijev molk, ko je stal sredi naše krvi, ne da bi izrekel besedico proti prelivanju krvi, bi morala Cerkev obsoditi." (RTV Slovenija, za oddajo *Obzornik*, 12. 3. 2000).

Amos Luzzatto, predsednik *Zveze italijanskih židovskih skupnosti*, se je pritoževal, da obstaja določeno neskladje med izražanjem obžalovanja za storjene grehe zoper Jude ter med beatifikacijo tistih, ki so te grehe storili.⁹² Poleg tega je še dodal: "To je pozitivno in pogumno dejanje, za katerega upamo, da vstopa v zavest ostalim kristjanov, čeprav ostaja predvsem teološko; medtem ko so težave med Judi in kristjani predvsem zgodovinske, socialne in politične narave." (splet F).

Ermanno Genre, predstavnik evangeličanske cerkve, pa je dejal: "Težava je v tem, da teh napak ni mogoče več popraviti. Samo žrtve bi lahko sprejele to opravičilo in odpustile. Težava je v tem, da te žrtve tega ne morejo več storiti." (RTV Slovenija, za oddajo *Odmevi*, 10. 3. 2000).

Najbolj moteča lastnost dokumenta, ki je mnoge zbadla v oči, je bila prav njegova prevelika splošnost. Nadškof *Piero Marini*, ki je zadolžen za papeške ceremonije, je dejal: "Glede na število grehov, storjenih v času 20 stoletij, je nujno, da je opravičilo nekoliko splošno." (splet E).

Jean-Louis Burges, francoski duhovnik, ki je sodeloval pri nastanku dokumenta, pa je še dodal: "Omenili smo le nekaj napak, vendar bi lahko bil spisek zelo dolg. Bojim se, da bi bil neskončen." (splet G).

⁹²Nanašal se je na beatifikacijo Pija IX. v septembru 2000, ob istem času pa naj bi bil beatificiran tudi papež Janez XXII.

13.1. Odzivi na Slovenskem

Nadškof *dr. Franc Rode* je dejal, da je papež s svojim dejanjem pokazal veliko poguma, saj je prošnji za odpuščanje preteklih grehov ter objavi dokumenta nasprotovalo kar nekaj ljudi. Po njegovem mnenju papeževo pogumno dejanje izvira iz njegove "slovanske duše", iz "slovanskega vzgiba po odpuščanju in spravi" (Družina, 19. 3. 2000: 4).

Da je papež ravnal pogumno in preroško, je menil tudi *dr. Anton Štrukelj*, ki je izrazil prepričanje, da bo tovrstno dejanje Cerkev očistilo in okrepilo od znotraj ter "jo naredilo bolj sveto in pričevanjsko pred svetom" (Družina, 19. 3. 2000: 4).

Dr. Janez Juhant je v svojem komentarju v *Družini* zapisal, da je papeževo dejanje izjemnega pomena in eksemplarno, da pa je podobnih dejanj v svetu zelo malo. Zapisal je: "Podobnih izjav nekatere pomembne pravoslavne in druge Cerkve še niso premogle. Še manj je taka opravičila slišati iz ust šefov držav na Vzhodu in na Zahodu /.../" (Družina, 19. 3. 2000: 3). Poudaril je predvsem, da bi se pred papežem morale opravičiti mnoge druge skupine (predvsem komunisti), ki so naredile mnogo več škode kakor kristjani. Kar se tiče antisemitističnega vprašanja, pa dr. Juhant trdi, da je danes "tudi dokumentirano, da so bili komunisti med največjimi sovražniki Judov" (Družina, 19. 3. 2000: 3), ter da je bila Cerkev v tem pogledu nemočna, torej je tudi njena krivda v tem oziru manjša: "Kako naj bi Cerkev preprečila 'holokavst'? Še tisti, ki bi ga lahko, ga niso hoteli /.../" (Družina, 19. 3. 2000: 3). Svoj komentar je zaključil z mislijo: "Krščanstvo in Cerkev kljub zablodam njenih članov kličeta k spravi in odpuščanju, kar bi bilo dobro tudi za vso ostalo družbo, če noče ostati ujeta v logiko razrednega sovražnika" (Družina, 19. 3. 2000: 3).

Papeževo dejanje je komentiral tudi sociolog religije *dr. Marko Kerševan*: "Tako simbolno dejanje, kot je bilo papeževo opravičilo, bo imelo dolgoročne in pomembne posledice, če je izraz spoznanja in prepričanja, da mora tudi taka ustanova, kot je RKC, negovati spomin ne samo na svoje dosežke, svoja velika imena, svoje mučence, ampak tudi na trpljenje in napake, ki jih je s svojim ravnanjem povzročila ali dopustila. Samo v takem primeru bo lahko zgled drugim ustanovam, političnim, nacionalnim in drugim verskim, ki so prav tako razpete med krivdami in zaslugami." (RTV Slovenija, za oddajo *Obzornik*, 12. 3. 2000).

Prav tako je svoj pogled predstavila *dr. Spomenka Hribar*: "Dejanje papeža je vredno vsega spoštovanja. To je visoko etično dejanje in je novost v cerkveni politiki. Papež se poniža na raven ljudi in v tem vidim poroštvo novega začetka /.../" (RTV Slovenija, za oddajo *Obzornik*, 12. 3. 2000).

O dogodku pa je razmišljal tudi *dr. Vekoslav Grmič*: "Moralo bi biti omenjeno, da ne gre tukaj za pregreške, ki bi jih zagrešili navadni verniki, ampak gre za vodstvo Cerkve. Če bi imela Cerkev danes isto moč, kot jo je imela nekoč, ali ne bi ravnala podobno, kar zadeva inkvizicijo in drugače misleče ljudi?"

Prošnja za odpuščanje mora vsebovati tudi trden sklep, da bomo sedaj delali drugače." (RTV Slovenija, za oddajo Obzornik, 12. 3. 2000).

14. ZAKLJUČNE UGOTOVITVE

Papeževo opravičilo naj bi predstavljalo epohalni dogodek brez primere, ki je zbudil mnoga pričakovanja, ki se pa žal niso izpolnila. Lahko bi rekli, da dejanje ni uresničilo vseh svojih obljub, da je predstavljalo zgolj medijsko odmeven dogodek, brez globljih posledic. Največje razočaranje pa je pri tem predstavljaj prav dokument *Spomin in sprava: Cerkev in napake preteklosti*, ki ni uresničil cilja, ki si ga je zadal papež. Antič komentira: "Vsebina in oblika sta očiten kompromis, ki je nastal zaradi odpora kurije do takšnega dejanja, zato so toliko bolj dragocenejša papeževa osebna konkretna obžalovanja, ki jih je izrekel na različnih koncih sveta, kajti bila so precej jasneje formulirana in mnogo bolj prepričljiva." (Antič, 2000).

14.1. Kritika dokumenta

V tem poglavju želim na podlagi podanih hipotez analizirati in ovrednotiti ključne poudarke dokumenta ter jih ustrezno argumentirati.

1. V dokumentu *Spomin in sprava: Cerkev in napake preteklosti RKC ne sprejema polne odgovornosti za dejanja, ki jih sicer opredeljuje kot "grešna"*.

"Grešni" naj bi bili "sinovi in hčere", Cerkev sama pa je vedno sveta, obenem pa – zaradi "grehov" njenih "otrok" – nenehno potrebna očiščevanja. Njena temeljna lastnost je, da prevzema "grešnost" dejanj svojih otrok, vendar se ob tem ne umaže, saj je njena svetost nedotakljiva, nespremenljiva, večna. Formulacija navaja na sklep, da so za pretekle zločine krivi zgolj posamezniki, Cerkev kot institucija pa je ob tem povsem izvzeta. Pred očitki in obtožbami se zaščiti s sklicevanjem na svojo transcendentno lastnost svetosti ter povsem zanemari svojo družbeno-politično funkcijo, ki jo vrši kot konkretna družbena institucija. Antič ob tem pravi: "Samokritika je težka naloga za vsakogar, tudi za visoke cerkvene dostojanstvenike, pa vendar bi imelo dejanje opravičila večjo težo, če bi teologi priznali, da za minule grehe ne morejo biti krivi samo posamezniki, ampak tudi Cerkev kot institucija, kot ideološko trdno povezana struktura /.../" (Antič, 2000). Zgodovinska dejstva nesporno priznavajo krivdo točno določenih članov cerkvene oblasti. Zakaj se dokument bolj eksplicitno ne izreče zoper te ljudi? Ali se morda drži načela 'greh se pove, grešnika pa ne'? Če rečemo, da so "grešili sinovi Cerkve", pomislimo prej na običajne vernike, ne pa toliko na

visoko duhovščino, ki pa je dejansko edina imela moč in sredstva, da je takšna dejanja uresničila. Verniki so le ubogali in sledili navodilom, izvrševali ukaze in se zgledovali po vzoru, ki so ga dobili s samega vrha. Izvor zločina je torej prihajal z vrha Cerkev, samo v njenem okviru in zaradi nje so bili grehi sploh mogoči, storjeni in smiselni. Priznati tovrstno resničnost pa je za Cerkev pretrd oreh, zato je dosti bolj varno izjaviti, da so "grešili otroci Cerkev", saj si na ta način lahko vsak po svoje razlaga, kdo so bili ti "otroci," in morda celo spregleda, da so bili ti "otroci" največkrat papeži, kardinali, škofje in duhovniki.

2. Opravičilo je sestavljeno zelo splošno, površno in ohlapno, kar onemogoča jasno identifikacijo zločinov, na katere se nanaša.

Uporaba nasilja v službi resnice, ločitev od bratov, rane prizadejane "našim starejšim bratom", sence sedanje dobe itd. Priznati moramo, da človek potrebuje nemalo domišljije in določenega predznanja, da razvozla, na katere zločine se opravičilo nanaša. Splošnost izrazov dopušča veliko interpretativne svobode, in tako si lahko bralec sam prilagodi vsebino, glede na svoje stališče. Antič meni, da je splošnost za dokument tako velikega pomena po svoje razumljiva, a zato gledano vsebinsko, nič manj problematična (Antič, 2000). V dokumentu so omenjene le nekatere napake, pa še te zelo pavšalno, poleg tega se jim namenja le slabih 7 strani od skupno 60. Večina dokumenta se posveča natančni teološki razlagi, čemu dejanje opravičevanja in kako ga razumeti ter na katerih temeljih je bilo osnovano; bistvo dokumenta, torej opravičilo, pa je predstavljeno kot obrobna stvar, skoraj ne vredna omembe, povsem nerazdelana in neopredeljena. V kratkem odlomku o uporabi nasilja v imenu resnice niti enkrat ni omenjena sveta inkvizicija, poleg tega v vsem besedilu ni niti enega "grešnega" imena. Res je, da je že na začetku poudarjeno, da namen dokumenta ni opravičiti specifične primere, temveč bolj predpostavke, ki utemeljujejo opravičilo, vendar kljub temu takšno zanemarjanje poglavja o storjenih zločinih izpade smešno, saj so konec koncev zločini, krivice in zmote razlog za opravičilo. Antič meni, da je resnična težava splošnosti v tem, da "krivda za minule grehe ni precizirana, ampak je besedilo dosledno sestavljeno nenatančno in zato dopušča razne interpretacije" (Antič, 2000). Menim, da bi morali posvetiti mnogo več pozornosti poglavju, kjer omenjajo storjene napake, na ta način bi vsaj nazorno in nedvoumno pokazali, da se zavedajo svoje preteklosti ter da storjene krivice resnično obžalujejo. Medlo opravičilo in neučinkovito ovinkarjenje pa krivice še dodatno zakrije, omili, poenostavi. Opravičiti se za pobijanje, klanje, mučenje in iztrebljanje ter opravičiti se za "nasilje v službi

resnice" sta dva različna pojma, z različnimi konotacijami. Kateri je manj obremenjujoč, ni treba posebej omenjati.

Poleg velike splošnosti besedila je pomembno izpostaviti tudi način izražanja, ki se neštetokrat poslužuje različnih *evfemizmov*. To pa kaže na to, da dokument zanemarja in podcenjuje resnost storjenih napak. Ko se nanaša na navodila cerkvenih voditeljev in koncilov, ki so narekovala sežiganje stotine Judov, izgona iz držav, zapiranje v geto, dokument pravi, da je "sovražnost in opreznost mnogih kristjanov do Judov boleče zgodovinsko dejstvo." Označena so kot dejanja nezaupanja in sovražnosti. Nekateri pa so mnenja, da so cerkvena dejanja šla preko vseh meja preprostega nezaupanja in sovražnosti, vključujoč množično uničenje in celo genocid. Dogodke, ki so zajemali zapiranje, sežiganje, mučenje različnih posameznikov, od znanstvenikov, Judov, zdravilcev, pripadnikov različnih ver in drugih s strani inkvizitorjev, križarjev, templarjev in drugih odpadnih krščanskih skupin, dokument navaja, da je šlo za "uporabo nasilja v službi resnice". Marsikdo bi se strinjal, da je bilo mučenje, žganje živih in genocid mnogo več kot le preprosto nasilje in kršenje človekovih pravic (Robinson, 2000). V tem primeru bi bilo morda bolj primerno, da bi namesto o opravičilu, govorili o *apologiji*, ki zajema dvojni pomen; poleg tega, da pomeni zavedanje, ki izraža obžalovanje ali prosi odpuščanja za krivico ali žalitev, je lahko tudi nasprotno - izjava, ki opravičuje ali brani dejanje ali politiko. Če povežemo obe definiciji, imamo primer vatikanskega jezika ekvivokacije; kar je rečeno, ni isto kot, kar je mišljeno (splet D). Način, kako so pretekli zločini predstavljeni, daje jasno sliko o odnosu distance, ki ga ima Cerkev do vseh zločinov, ki so se zgodili pod njenim okriljem.

3. V dokumentu se krivdo za storjene napake poskuša relativizirati s problematiziranjem meril za ocenjevanje preteklosti.

Ključno vprašanje, ki si ga zastavlja dokument, je, "ali ni prelahko obsojati protagoniste preteklosti z današnjo zavestjo /.../ kakor da npravna zavest ne bi bila situirana v času?". Izhodiščna točka tiči v prepričanju, da so etična merila preteklosti različna od današnjih meril ter da je nepravilno presojati pretekla dejanja v luči današnje zavesti. Če dosledno upoštevamo dano predpostavko, potem lahko sklepamo, da je bilo delovanje inkvizicije v preteklosti nekaj povsem normalnega, nespornega, ter da se ni nihče zavedal njenih krivičnih in zločinskih potez. Zgodovinski viri tak sklep zavračajo. "Inkvizitorstvo je v Nemčiji na začetku naletelo na hud odpor posvetne gosposke, preprostih ljudi in tudi marsikaterega škofa /.../ Obupani ljudje so se inkvizitorjem upirali tudi drugod po Evropi in

obstajajo poročila, da so v grozi pred prihajajočim zlom inkvizitorje pobili." (Antič, 2000). Pobjanje ljudi je predstavljalo velik zločin tako v preteklosti, kot to predstavlja danes. Tako kot danes so se tudi takrat zavedali, da so tovrstna ravnanja etično sporna, nedopustna, vendar se zaradi pomanjkanja moči in sredstev takemu početju preprosto niso mogli upreti. Sklicevati se na dvojna merila je le še dodaten poskus relativizirati storjene zločine in zmanjšati njihovo vrednost ter se na ta način razbremeniti pretežkega bremena krivde.

4. Dokument ne omenja nobenega sedanjega ravnanja, ki je grešno ali zmotno in za katero bi se bilo smiselno opravičiti, temveč se sklicuje le na napake iz daljne preteklosti.

Nekoč so sinovi Cerkve "grešili" in danes ni nič drugače. Krščanstvo priznava, da je človekova narava "grešna", zato se mora človek nenehno pokoravati. Kaj pa Cerkev? V današnji družbi, ki jo označuje hitra izmenjava informacij, je skoraj nemogoče, da bi katera stvar ostala dolgo skrita, še posebno, če zadeva kršenje temeljnih človekovih pravic. Ljudje se zmeraj bolj zavedamo svojih pravic in vedno bolj se razvija zavest, da je kršenje le-teh nedopustno. Obstajajo različni dokumenti in institucije, ki skrbijo, da do kršitev ne bi prišlo, če pa že, da bi bili storilci ustrezno kaznovani. In pri tem niso izvzeti niti cerkveni dostojanstveniki, ki si mažejo roke z vedno bolj odmevnimi primeri pedofilije in homoseksualnih izgrediv. Zdi se, da se iz neverjetne sramote in škandala, ki Cerkev postavlja v zelo kočljiv položaj, poskuša rešiti tako, da se poslužuje starodavne strategije prikrivanja, molka in pasivnosti. Dokument se sicer dotakne grehov sedanjosti, vendar ne v celoti, najhujše pusti ob robu ter jih sploh ne omeni (pedofilija). Morda zato, ker so vpleteni premnogi veljaki cerkvenega vrha?

5. V dokumentu ni nobenega načrta oziroma sklepa, ki bi nakazal, kako se bo Cerkev borila zoper krivice v prihodnosti.

Cerkev obžaluje in prosi odpuščanja za pretekle zmote. In? To je vse, kar stori. Menim, da je to premalo ter da bi morala ponuditi več kot le svoje obžalovanje. Podati bi morala vsaj nekatere smernice, ki bi nakazale, kako bo njeno delovanje v prihodnje preprečilo, da bi se ponovile krivice iz preteklosti; ponuditi bi morala svojo vizijo, kjer bi razložila, na kateri način se bo od zdaj naprej zavzemala za spoštovanje temeljnih človekovih pravic, načrt, kako bo poskušala svoje napake popraviti. Priznati lastno krivdo in izraziti obžalovanje je hvalevredno, vendar premalo, da bi prineslo konkretne spremembe. Izboljšave in spremembe se zgodijo z dejanji, k dejanjem pa spodbujajo jasno opredeljeni načrti in

nedvoumno izraženi cilji. To v dokumentu manjka in zato menim, da je njegova vrednost manjša, kot se mu pripisuje. Nerodno opravičilo za prihodnost dejansko nima pomena, saj ne obljubi ničesar in se k ničemur ne zavezuje.

14.2. Sklep

Zgodovina človeštva je polna temačnih poglavij, krivic in grozodejstev, ki bodo večno grenili naš spomin. Želja po moči, oblasti, ugledu in bogastvu je nemalokrat prevzela posameznike in privedla do poraznih posledic. Človek se je posluževal različnih sredstev, da bi dosegel zelene cilje in ustregel svoji posesivni želji, za najučinkovitejše orožje pa se je izkazala prav vera. Cerkev kot institucija, ki si lasti pravico upravljati s krščansko vero, je tako imela neskončno moč, ki jo je žal večkrat izkoristila v napačne namene. Soočena z nepreglednim obsegom skrivnosti sveta in vesolja je v svoji zgodovini napravila največ napak takrat, ko si je pripisala božje sposobnosti, zanemarila t. i. avtonomijo zemeljskih resničnosti in si dovolila resnico dekretirati. Prenekateri papeži in drugi predstavniki Cerkve so mnogo škode povzročili tedaj, ko so zapostavili evangelijsko poslanstvo in se preveč posvečali problemom posvetne vladavine ter se na ta način usodno oddaljili od samega bistva vere.

Ob prelomu tisočletja se je Cerkev odločila, da želi "očistiti" svoj spomin, priznati in obžalovati krivice iz preteklosti ter na ta način doseči spravo. Zavedanje, da pretekli "grehi" živijo naprej v spominu Cerkve in v spominu tistih, ki so jih so le-ti prizadeli, je vzpodbudilo željo, da se skupne slabe spomine premaga z ustvarjanjem novih spominov, spominov priznanja, sprave in odpustitve. Jubilej je predstavljal idelano priložnost, da se preteklost spravi s sedanjostjo in tako ustvari osnovo, na kateri je mogoče zgraditi novo, uravnoteženo prihodnost. Na papeževo pobudo se je angažirala *Mednarodna teološka komisija* in ustvarila dokument, ki je natančno teološko utemeljil papeževo dejanje, ko se je v spokorniški ceremoniji opravičil za pretekle napake Cerkve in Boga prosil odpuščanja. Tovrstna dejanja so ohrabrujoča in kažejo na pristen proces zorenja duha RKC, vendar kljub temu ne dajejo nobenega zagotovila za prihodnost. Opravičilo je lepa gesta, ki pripomore k izboljšanju ugleda in utegne zgladiti nekatere spore, vendar ne prinese trajnih sprememb. V kolikor bi si Cerkev resnično prizadevala moralno očistiti svojo podobo, postati bolj civilizirana in humana, potem bi morala storiti več, kot da se zgolj opraviči. Iskrenost in verodostojnost svojega namena bi morala potrjevati v dejanjih sedanjosti. Opravičilu za grehe iz daljne preteklosti bi morala dodati tudi trden sklep, da se bo borila zoper zločine v sedanjosti, ki predstavljajo boleče dejstvo v današnji družbi (zloraba otrok, zavračanje homoseksualcev,

prepoved kontracepcije,⁹³ nasprotovanje versko mešanim porokam itd.). Žal vse kaže na to, da ta trenutek še ni napočil in da Cerkev še zmeraj preveva okosteneli konservativni duh, ki preprečuje njeno modernizacijo.

Vera lahko človeku ponudi veliko dobrega in vrednega, daje mu oporo v življenju, budi v njem upanje, spodbuja njegovo ustvarjalnost in v stiski nudi tolažbo. Vendar pa njena zloraba lahko privede do uničujočih posledic ter sproži val grozljivih okrutnosti, o čemur pričajo nešteta zgodovinska dejstva. Dr. *Vekoslav Grmič* pravi, "da je vera lahko ambivalentna, poraja lahko svetnike ali tudi največje zločince /.../" (Grmič, 2000: 43). Prihodnost katoliške vere je v mnogih pogledih odvisna od tega, kako se bo Cerkev odzvala na nove izzive, ki jih prinaša 21. stoletje. Ponuja se ji priložnost, da dokaže, da jo je preteklost izučila, ter da ne bo ponavljala storjenih napak. Upajmo, da ne bo potrebno čakati na novo opravičilo ob naslednjem jubileju ter da bo Cerkev preventivno pričela z učinkovitimi spremembami še danes. Pričakovanja so velika.

⁹³Kljub aktualni eksploziji prebivalstva na Zemlji, zaradi katere postaja vse aktualnejše vprašanje preživetja, ali ob soočanju z boleznijo, kot je aids, ter vprašanju odgovornega starševstva, Cerkev čudno okorelo nastopa ob kontracepciji, čeprav je nekaj popolnoma drugega kot abortus. Papež *Pavel VI.* je sicer izdal okrožnico proti kontracepciji, a v nasprotju s komisijo, ki naj bi o tem odločala. Cerkev še danes nasprotuje svobodnemu odločanju o rojstvu otrok, zavrača kontracepcijo in pravico do splava. Ženske še zmeraj vidi predvsem v vlogi mater, gospodinj in žena in zavrača vsako možnost, da bi lahko bile duhovnice, s tem pa ohranja privilegije moških v cerkvah (Čokl, Mlinarič, 2000).

15. VIRI

15.1. Literatura

- AUBERT, Roger (2000): *Zgodovina Cerkev 5, Od Cerkevne države do svetovne Cerkev (od 1848 do drugega vaticanskega koncila)*. Družina, Ljubljana.
- AUBERT, Roger (2002): *Zgodovina Cerkev 6, Cerkev svetovnih razsežnosti*. Družina, Ljubljana.
- BAIGENT, Michael / LEIGH, Richard (2004): *Inkvizicija*. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- BATTISTI, M. Francesco/ ESPOSITO, Maurizio/ STRADI, Paola/ TEDESCHI, Enrico (2000): *Giubileo Panico 2000, Riflessioni di fine Millennio*. Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli.
- BENEDIK, Metod (1996): *Papeži. Od Petra do Janeza Pavla II.*. Mihelač, Ljubljana.
- BRATTON, Gladstone, Fred (1994): *The Crime of Christendom*. Fithian Press, Santa Barbara, ZDA.
- CAMPOLIETI, Giuseppe (1993): *Le sante bugie, fatti e misfatti della chiesa dei papi*. Edizioni Dedalo, Bari.
- CORNWELL, John (2002): *Hitlerjev papež*. Orbis, Ljubljana
- DESCHNER, Karlheinz (1996): *Opus Diaboli*. Liberilibri, Macerata.
- *Dogmatska konstitucija o crkvi, Lumen gentium*. (1977 – 1981), Filozofsko – teološki institut DI, Zagreb.
- DOLINAR, M. France (ur.) (1991): *2000 let Krščanstva*. ZSK, Založba Mihelač, Ljubljana.
- ERBA, Andrea, Maria/ GUIDUCCI, Pier Luigi (2001): *La chiesa nella storia, Duemila anni di cristianesimo*. Elledici, Torino.
- FO, Jacopo / TOMAT, Sergio / MALUCELLI, Laura (2000): *Il libro nero del cristianesimo, duemila anni di crimini nel nome di Gesù`*. Edizioni nuovi mondi, Gubbio.
- GRMIČ, Vekoslav (2000): *Izzivi in odgovori*. Unigraf, Ljubljana.
- GUERRI, Bruno Giordano (1992): *Gli Italiani sotto la Chiesa: Da San Pietro a Mussolini*, Mondadori.
- JANEZ PAVEL II. (1985): *Apostolska spodbuda o spravi in pokori (Reconciliatio et poenitentia)*. Cerkevni dokumenti 25, Slovenske rimskokatoliške škofije, Ljubljana.

- JANEZ PAVEL II. (1995): *Apostolsko pismo, V zarji tretjega tisočletja*. Cerkevni dokumenti, 58, Družina, Ljubljana.
- JANEZ PAVEL II. (1997): *Zakrament pokore: sedem govorov in apostolsko pismo. Priročnik za spovednike o nekaterih vprašanjih zakonske morale*. Cerkevni dokumenti, 70, Družina, Ljubljana.
- KRAŠOVEC, Jože (2000): *Med krivdo in spravo, Between guilt and reconciliation*. Svetopisemska družba Slovenije, Ljubljana.
- LAS CASAS, Bartolomé de (1993): *Uničevanje Indijancev in evangelizacija*. Mohorjeva družba, Celje.
- NESTI, Arnaldo (2000): *Concezioni del "Grande" Giubileo*. v FISICHELLA, Rino (2000): *Il concilio Vaticano II, Recezione e attualita` alla luce del Giubileo*. Milano.
- PALUMBO, Genoveffa (1999): *Giubileo Giubilei, Pellegrini e pellegrine, riti, santi, immagini per una storia di sacri itinerari*. RAI – ERI, Roma.
- PUST, Anton/ REVEN, Zdravko/ SLAPŠAK, Božidar(1994): *Palme mučeništva; ubiti in pomorjeni slovenski duhovniki in nekateri verni laiki*. Mohorjeva družba, Celje.
- SMRKE, Marjan (2000): *Svetovne religije*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- *Sveto pismo Stare in Nove zaveze*, ekumenska izdaja (1992), Združene biblične družbe, Ljubljana.
- SZULC, Tad (1996): *Papež Janez Pavel II., življenjepis*. DZS, Ljubljana.
- TATE, Georges (1994): *Križarji in svet Vzhoda*. DZS, Ljubljana.
- TÜCHLE, H./ BOUMAN, C. A./ Le BRAUN, J. (1994): *Zgodovina Cerkve 3, Reformacija, protireformacija in katoliška prenova (1500-1715)*. Družina, Ljubljana.
- ŽLOF, Stanislav (1994): *Srečanje z Jezusom Kristusom v zakramentu sprave*. diplomsko delo, Teološka fakulteta.

15.2. Članki

- ČOKL, Vanessa / MLINARIČ, Urška: *Junija bo spravno dejanje v Kočevskem rogu*. Večer, 15.3.2000.
- JANEŽIČ, Tone: *Očiščenje spomina*. Dnevnik, 13. 3. 2000.
- JUHANT, Janez (2000): *Sprava, ne razredno sovraštvo*. Družina, slovenski katoliški tednik, 19. 3. 2000, 49, št. 12, str. 3.
- *Mea culpa za 2000 let grehov*, Dnevnik, 13. 3. 2000.

- *Odpuščajmo in prosimo odpuščanja*. Družina, slovenski katoliški tednik, 19. 3. 2000, 49, št. 12, str. 1, 4.
- PAVLIČ, Jože (2000): *Nova pomlad duha*. Družina, slovenski katoliški tednik, 19. 3. 2000, 49, št. 12, str. 5.
- *Spomin in sprava. Cerkev in napake preteklosti*, Communio, 10, št.1, str. 3 – 61.

15.3. Spletne strani

- ALKALAJ, Mišo (2001): *Inkvizicija, Katoliški prispevek k sodni teoriji in praksi*. <http://www.whp-tehnika.si/shramba/inquisition-all.doc>. (5. 6. 2004).
- ANTIČ, Igor (2000): *Mea culpa katoliške Cerkve*. <http://www2.arnes.si/~gmbiigim2/meacul.htm>. (4. 4. 2004).
- NOBLE, Arthur (2000): *The Pope's 'Apology'—the first great laugh of the new Millenium*. <http://www.ianpaisley.org/article.asp?ArtKey=purification>. (4. 4. 2004).
- REESE, J. Thomas (2000): *Asking Forgiveness, Acknowledging past sins helps us overcome their influence in our lives today*. http://www.beliefnet.com/story/14/story_1466_1.html. (4. 4. 2004).
- ROBINSON, B. A.(2000). http://www.religioustolerance.org/pope_apo.htm. (4. 4. 2004).
- A; http://www.christiantrumpetsounding.com/oakland_nsltr.htm. (4. 4. 2004).
- B; http://www.christiantrumpets.com/apology_6.htm. (4. 4. 2004).
- C; http://www.christiantrumpets.com/apology_7.htm. (4. 4. 2004).
- D; <http://www.ianpaisley.org/article.asp?ArtKey=apology>. (4. 4. 2004).
- E; <http://www.christianitytoday.com/ct/2000/111/23.0.html>. (29. 3. 2004).
- F; <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn?pagename=article&node=&contentId=A61728-200Mar12¬Found=true>. (29. 3. 2004).
- G; <http://www.nytimes.com/library/world/global/030200pope-apologize.htm>. (29.3.2004)

15.4. Drugi viri

- RTV Slovenija, posnetek za oddajo Odmevi, 10. 3. 2000.
- RTV Slovenija, posnetek za oddajo Obzornik, 12. 3. 2000.